

Odborný článek

Dereifikácia zvierat v súkromnom práve (nielen) v podmienkach Slovenskej republiky

Olexij M. Meteňkanyč

Autor pôsobí na Právnické fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě na Katedře teorie práva a sociálních věd. Ve svém výzkumu se věnuje přirozenoprávnímu a pozitivněprávnímu myšlení ve 20. století, právnímu realismu a právní subjektivitě nonhumánních entit. Tato práce byla podpořena Agenturou na podporu výzkumu a vývoje na základě smlouvy č. APVV-18-0199.

Abstrakt

V posledních dekádách vznikají iniciativy zájímající se o osud zvířat a o zlepšení jejich pozice. Tyto iniciativy zpochybňují v minulosti běžnou percepci zvířat jako objektů či věcí sloužící především lidským potřebám. Zvířatům se přiznává jejich specifická hodnota vyplývající z jeho podstaty jako živého tvora. Jedním z důsledků je i tzv. dereifikace zvířat v soukromém právu, v rámci kterého se od konce minulého století začíná zpochybňovat tradiční chápání zvířete jako věci v soukromoprávních vztazích. Cílem tohoto článku je posoudit současné rekodifikační práce soukromého práva na Slovensku s ohledem na tuto oblast.

Abstract

Over the last decades, there has been an increasing amount of various initiatives interested in the fate of animals and with an effort to improve their position and perception in society. These initiatives have progressively challenged (and continue to challenge) the previously common perception of animals as objects/things primarily serving the needs of humans, which has also been reflected in the legal implementation. Animals are acknowledged to have a specific value arising from their very nature as living creatures, and are even granted various types of legal protection. One of the consequences of this shift in thinking is the dereification of animals in private law, in which, since the end of the last century, the traditional understanding of the animal as a thing in private law relations has begun to be questioned. The main aim of the presented article is to assess whether, in the framework of the current recodification of private law in the Slovak Republic, we should follow this modern trend in modern civil law and advocate the idea of dereification of animals in the field of private law, as has been done in recent decades in several other Central European private law codes, or to adhere to the traditional understanding of the animal as a thing.

Úvod

Ak dnes vo všeobecnej rovine nahliadneme na vzťah medzi človekom a zvieratom, mnohým z nás by mohla skrsnúť myšlienka, že je to zvláštna, až paradoxná relácia. Totižto keď vidíme, že sa niekto chová zle a násilne voči zvieratám (predovšetkým tým domácim), tak to považujeme za niečo nesprávne, morálne odsudzujúce, keďže zvieratá (predovšetkým stavovce), podobne ako ľudia, môžu cítiť bolesť i strach a dané konanie im spôsobuje ujmu, a preto takéto konanie odsudzujeme. Napriek tomu však (paradoxne) naďalej ako spoločnosť pokračujeme v tolerovaní pár „zabehnutých“ postupoch a praktikách vo vzťahu k zvieratám: chováme ich v nadmernom množstve na mäso; ich kožušinu využívame na svoje zahaľovanie, aj keď to v súčasnosti už nie je nutné; sú to naše testovacie subjekty (predovšetkým na nich skúšame účinky liekov a kozmetických výrobkov či iných vedeckých experimentov); držíme ich v zoologických záhradách či naďalej sú zdrojom našej „zábavy“ pri poľovačke či športovaní typu býčie zápasy a rodeo.

Niet sa čo čudovať, že mnohí (aj kvôli neadekvátnemu zaobchádzaniu so zvieratami) začali spochybňovať dlho trvajúcu myšlienku, že zviera je vecou, síce živou, ale stále len vecou, ktorá má predovšetkým slúžiť potrebám človeka. Posledné dekády vo svete, no už i v našom priestore, sa stále intenzívnejšie vzťahujú rôznorodé iniciatívy (odborné i laické), ktoré majú jeden spoločný menovateľ – zvýšený záujem o osud zvierat a snaha o zlepšenie ich pozície a percepcie v našej spoločnosti. Bola publikovaná celá rada kníh, štúdií či článkov, ktoré sa bližšie venovali postaveniu zvierat, ba dokonca začali argumentovať v prospech tézy, že zvieratá majú svoje vlastné práva.¹

Predmetné iniciatívy postupne spochybňovali (a naďalej spochybňujú) v minulosti bežnú percepciu zvierat ako objektov/vecí slúžiacim predovšetkým potrebám ľudí, čo sa pretavilo aj do právneho prevedenia. Zvieratú sa priznáva jeho špecifická hodnota vyplývajúca z jeho podstaty ako živého tvora, ba dokonca sa zvieratám priznávajú rôzne typy právnej protekcie, napr. ochrana zvierat pred týraním či povinnosť zabezpečiť zvieratám základné podmienky pre dôstojný život (vrátane jeho pohody, tzv. *welfare*). Tento typ protekcie sa deje predovšetkým prostredníctvom noriem verejného práva.² Súkromné právo však taktiež prechádza v tejto oblasti značnou zmenou. Od konca minulého storočia sa začína spochybňovať tradičné chápanie zvieratá ako veci v súkromnoprávných vzťahoch (predovšetkým v Európe, napr. v Nemecku, Rakúsku a Švajčiarsku, či od roku 2012 aj v Českej republike). Tento trend nazývame dereifikácia (odvecnenie) zvierat a práve jemu budeme venovať pozornosť v nasledujúcom texte.

Základným cieľom predkladaného príspevku je posúdiť, či sa v rámci súčasných rekodifikačných prácach súkromného práva v Slovenskej republike máme pridržovať súčasného trendu v modernej civilistike a zastávať ideu dereifikácie zvierat v oblasti súkromného práva, tak ako to bolo uskutočnené v posledných dekádach vo viacerých iných stredoeurópskych súkromnoprávných kódexoch (vrátane Českej republiky), alebo sa prikloniť k tradičnému chápaniu zvieratá ako veci, v prospech ktorého (a do veľkej miery presvedčivo) argumentujú niektorí právni teoretici a praktici poukazujúci na viaceré problematické aspekty dereifikácie zvierat.

Vzhľadom na takto vytýčený cieľ máme za to, že spočiatku bude potrebné bližšie popísať charakteristiky trendu dereifikácie zvierat, v čom ide o novší prístup vo vzťahu človek vs. zviera a ako bol implementovaný vo vybraných krajinách strednej Európy (kapitola č. 1). Následne (v kapitole č. 2) si predstavíme kritické reakcie vyvolané zo strany odbornej (aj právnej) verejnosti vo vzťahu k danému trendu, pričom sa nám podarilo v aktuálnom právnom (a etickom) diskurze detegovať

dve základné kritické línie, ktoré si bližšie predstavíme, pričom tie zhodne spochybňujú užitočnosť zavedenia dereifikácie zvierat do súkromného práva. Jadrovou časťou tohto článku je predloženie argumentácie v prospech pridržiania sa tohto dnešného trendu (kapitola č. 3), v rámci ktorej si poukážeme na päť základných argumentov svedčiacich v prospech dereifikácie zvierat. Na záver sa v krátkosti zameriame na recentné rekodifikačné snahy súkromného práva v podmienkach Slovenskej republiky, v rámci ktorej sa (aj kriticky) zameriame na rozbor predkladaného paragrafového znenia rekodifikačnej komisie ohľadom chápania zvieraťa ako iného právneho predmetu občianskoprávných vzťahov.

1. Trend dereifikácie zvierat v národnom i stredoeurópskom rozmere

Nie je nič prekvapivé uviesť, že súkromné právo tradične rozlišuje medzi subjektmi a objektmi práva. Už Gaius v zmysle prvej knihy (Inst. I, 2, 12) Justininiánskych *Institutiones* uvádzal, že „*celé právo, ktoré dodržiavame, sa vzťahuje buď na osoby, alebo na veci, alebo na konania*.“² Všimnime si však, že v tejto klasifikácii sa nevytvára žiadne osobitné miesto pre zvieratá. Totižto zvieratá sú už od rímskych čias pravidelne vnímané ako (živá) vec, pričom v rímskom práve išlo o *res Mancipi*, teda predmet súkromného práva, považovaný za vec (majetok), ktorý patrí do vlastníctva ľudí.³ Zvieratá teda bolo z pohľadu rímskeho práva objektom práva, obdobne ako v niektorých prípadoch aj človek (v pozícii otroka).⁴ Reifikácia zvierat bola následne vďaka značnému vplyvu rímskeho práva prevzatá do právnych poriadkov väčšiny krajín Európy a dlhodobo bola dominantná. Uvedenému prispela aj stredoveká kresťanská teológia, keď napríklad sv. Tomáš Akvinský zdôrazňoval myšlienku jedinečnosti človeka (ako najdokonalejšieho stvorenia, ktoré má rozum a schopnosť myslieť), pričom všetko ostatné (vrátane zvierat) existovalo len pre jeho dobro a tým i poprel existenciu akýchkoľvek povinností k zvieratám, stvoreniam nedokonalým.⁵ S vyššie popísaným chápaním zvierat sa v zásade môžeme stretávať dodnes, aj keď už môžeme vnímať u mnohých značný posun. Jedným z prvých impulzov k zmene daného ponímania prichádza z pera Jeremyho Benthamu, ktorý poukazoval na podobnosť medzi človekom a zvieratom (a to na príklade dospelého psa a novorodenca).⁶ Dnes už je pomerne známy jeho výrok predznamenantujúci zmenu chápania postavenia zvierat z vecí na bytosti, schopné pociťovať bolesť, a to: *otázka nie je, či môžu zvieratá premýšľať alebo hovoriť, ale či môžu trpieť*.⁷ Nie je preto prekvapujúce, že v etickej oblasti sa následne v 20. storočí objavujú hlasy za zvýšenú ochranu zvierat (a to aj prostredníctvom priznania vybraných práv) z utilitaristických kruhov (najznámejší je azda dodnes Peter Singer, ktorý na viacerých miestach nadväzuje na Benthamu).⁸

Dereifikácia zvierat v súkromnom práve však nesúvisí s priznaním práv zvieratám, čo dnes často počúvame z úst rôznorodých aktivistov. Priznanie práv by zrejme súviselo aj s priznaním právnej subjektivity vybraným nonhumánnym živočíchom, a teda potrebou chápania zvieraťa ako subjektu práva, čo však dodnes je veľmi kontroverzná a značne komplikovaná téma (tej sa ešte budeme venovať v ďalšej časti tohto textu). Naopak, ide o kompromisné riešenie, ktoré síce na jednej strane nerezultuje v udelení statusu subjektu práva zvieratú, no súčasne ho odmieta vnímať ako obyčajnú vec či tradičný objekt práva.⁹ Ide teda o jeden z konceptov, ktorý sa vyformoval ako riešenie dlhoročného problému reifikácie zvierat v právnom myslení. Výsledok spočíva v tom, že zvieratá sa zväčša stane osobitným predmetom (súkromno)právnych vzťahov, samostatnou právnou kategóriou, ktorá je odlišná od vecí, ale aj od subjektu práva.¹⁰

Sú to práve krajiny zo stredoeurópskeho priestoru (Rakúsko, Nemecko, Švajčiarsko, Poľsko a Česká republika), ktoré v priebehu posledných štyroch dekád postupne pristupovali k dereifikácii zvierat, pričom na tie sa v daných štátoch už striktne nehládí ako na tradičné objekty práva. Pristupovalo sa k tomu rôznymi spôsobmi, najčastejšie zmenou v príslušnom občianskom zákonníku (prípadne prijatím samostatného zákona), v rámci ktorého sa ustanovilo, že *zvíra nie je vecou*. Teda právne postavenie zvierat sa v týchto krajinách zmenilo, upustilo sa od statusu (živých) vecí a došlo k vytvoreniu osobitnej (*sui generis*) kategórie, oscilujúcej medzi osobou a vecou. V Rakúsku k dereifikácii zvierat došlo v roku 1988,¹¹ nasledovalo ho Nemecko v roku 1990,¹² Poľsko v roku 1997,¹³ Švajčiarsko v roku 2002¹⁴ a z recentných zmien spomeňme Českú republiku, ktorá pristúpila k tomuto hnutiu v roku 2012 pri rekodifikácii súkromného práva a prijatí nového Občianskeho zákonníka (zákon č. 89/2012 Sb., ďalej len ako „NOZ“).¹⁵

Síce o dosť neskôr, ale pri pamätaní si zásady, že radšej neskôr ako nikdy, aj Slovenská republika pristúpila k zmene právneho statusu zvierat v súkromnom práve, ale až v roku 2018, a to aj osobitným spôsobom. Konkrétne novelizačným zákonom č. 184/2018 Z. z. došlo k zmene dovtedajšieho chápania zvierat ako vecí a Slovensko sa pripojilo k rade ďalších spomenutých európskych krajín, ktoré odmietajú považovať zvieratá za veci v súkromnom práve.¹⁶ V zmysle súčasnej občianskoprávnej úpravy má živé zvíra osobitný význam a hodnotu, ako aj má mať osobitné postavenie, keďže ako živý tvor je schopné vnímať vlastnými zmyslami a pociťovať bolesť. Súčasne ustanovenie § 119 ods. 3 zákona č. 40/1964 Sb. Občiansky zákonník (ďalej aj ako „OZ“) stanovuje, že na živé zvieratá sa vzťahujú ustanovenia o hnutelných veciach, uvedené však neplatí, ak by to odporovalo povahe živého zvieratá ako živého tvora.¹⁷ Z tohto dôvodu so zvieratom nie je možné zaobchádzať rovnako ako s inými hmotnými vecami, je nevyhnutné rešpektovať povahu zvieratá ako žijúceho tvora a jeho integritu.

Uvedenými legislatívnymi zmenami sa Slovenská republika pripojila k dnešnému modernému fenoménu, označovaného ako dereifikácia (odvecnenie) zvierat, pričom dané súvisí so zmenou chápania vzťahu človeka nielen k zvieratám (v dôsledku ekologických myšlienok a etiky ochrany zvierat),¹⁸ ale aj k prírode ako takej (už nejde o čisto antropologicko-utilitaristický vzťah, kde si človek podmaňoval všetko navôkol seba, ale postupne sa daný vzťah mení na iný, symbioticko-užívaci vzťah).¹⁹

Rezultát tejto právnej úpravy je taký, že zvieratá síce majú osobitné postavenie v občianskoprávných vzťahoch, avšak nie sú subjektami v právnom zmysle. Z tohto dôvodu zvieratá dodnes môžu byť:

- predmetom záväzkového právneho vzťahu;
- predmetom vecnoprávneho (vlastníckeho) vzťahu;
- predmety práva bez pána (predovšetkým voľne žijúce zvieratá) a

predmetom osobitnej ochrany bez ohľadu na to, či žijú voľne alebo sú chované (predpisy verejného práva, napríklad v zmysle ustanovenia § 22 zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti).²⁰

Tu je dôležité opätovne spomenúť, že aj po novelizácii OZ sa na živé zvieratá vzťahujú ustanovenia o hnutelných veciach, ak to neodporuje povahe živého zvieratá ako živého tvora. Zvíra teda aj naďalej môže patriť do vlastníckeho práva určitej osobe, ako aj môže byť predmetom držby (§ 129 OZ), vydržania (§ 134 OZ), scudzovacích úkonov (§ 588 a nasl. OZ), ako aj dedenia (§ 460 a nasl. OZ).²¹

Ako je možné vidieť, dereifikácia zvierat ako jeden z moderných prístupov k zvieratám v súkromnom

práve je pomerne aktuálny trend, minimálne v oblasti strednej Európy. Vďaka svojej menej kontroverznej povahe (oproti iným prístupom, ako napríklad priznanie právnej subjektivity zvieratám) si získal pomerne veľkú popularitu nielen v rámci odbornej verejnosti, ale aj tej laickej. Avšak ani tento trend sa nevyhol kritickým reakciám, preto sa na niekoľko z nich pozrieme v ďalšej časti tohto textu.

2. Kritické reflexie odvecnenia zvierat v súkromnom práve

Máme za to, že samotné kritické postoje voči dereifikácii zvierat v súkromnom práve môžeme rozdeliť na dve základné línie. Prvá z nich poukazuje na to, že zviera je naďalej vecou z právneho pohľadu a je vhodné, aby to tak ostalo, pričom jeho vyčlenenie z danej kategórie je chybný krok, ktorý nezodpovedá nášmu tradičnému antropocentrickému postojovi voči zvieratám. Zviera má v prvom rade slúžiť potrebám človeka a dokonca aj každodenná bežná skúsenosť a zažitý poznatky praktického života nám to potvrdzujú, tak z akého dôvodu by sme sa mali uvedenému brániť? Druhá kritická línia zase síce chápe odôvodnenosť odmietnutia vnímania zvierat ako veci, avšak upozorňuje na to, že sa samotnou dereifikáciou zvierat v súkromnom práve mnoho nemení a ide v zásade o čisto symbolický úkon zákonodarcu, ktorý však nijak zvlášť neprispieva k samotnému cieľu daného počinu – ochrana zvierat a zlepšenie ich blaha v spoločnosti. Dokonca viacerí teoretici poukazujú na tú skutočnosť, že dereifikáciou zvierat maskovane dochádza k ochrane pozície človeka vo vzťahu k zvieratám (predovšetkým v súvislosti s vlastníckymi vzťahmi ľudí voči zvieratám), nie k ich naoko deklarovanej (súkromnoprávnej) ochrane. V oboch prípadoch ide o pomerne zásadné pripomienky, preto je vhodné sa na obe línie bližšie pozrieť.

2.1 Zviera ako vec (?)

Ako bolo už vyššie naznačené, myšlienku podriadenia právneho statusu zvierat pod kategóriu veci tu už evidujeme od rímskeho práva. Máme však za to, že ten najväčší vplyv v prospech tejto filozofickoprávnej argumentácie poskytli dva myšlienkové prúdy: kartezianizmus a teologická predstava o človeku (predovšetkým v podaní sv. Tomáša Akvinského).²² Akvinský (po vzore Aristotela) sa domnieval, že zvieratá nemajú myseľ ani rozum, a teda žiaden duševný život. „*Stvorenia bez rozumu, mienil Tomáš, nemôžu byť blížnymi ľudí. Ľudia im teda nemusia priznávať žiadne práva a nenesú za ne žiadnu zodpovednosť.*“²³ Nesmrteľnosť, zvrchovanosť a jedinečné postavenie prináleží výhradne človeku, jemu je od Boha dané panovanie nad všetkými tvormi i celou prírodou.²⁴ Všetko menej dokonalé ako človek (príroda, rastliny, zvieratá) má mu slúžiť a je tu pre jeho dobro. Samozrejme, človek sa môže správať voči zvieratám láskavo, ale uvedené „len“ odráža základný príkaz človeka, ako sa má správať k iným ľuďom v spoločenstve, a tento príkaz premieta aj voči iným živým tvorom. No neexistujú žiadne povinnosti voči zvieratám, ani právo na láskavé zaobchádzanie.²⁵ Takéto konanie vyplýva len z benevolencie človeka. V tejto argumentácii možno badať, že Akvinský (ale i iní kresťanskí myslitelia, dokonca aj mnohí súčasní) vykladá Bibliu len k prospechu človeka a táto antropocentrická interpretácia Biblie je vplyvná v kresťanských kruhoch.²⁶ Predmetné názory sa hlboko zakorenili do mnohých kresťanov a na dlhú dobu ovplyvnili kresťanský postoj voči zvieratám a odsúval ich niekam na perifériu ľudských záujmov.²⁷ Ukážkovo to dokladá udalosť z polovice 19. storočia, keď pápež Pius IX. zakázal v Ríme otvoriť úrad na ochranu zvierat s explanaáciou, že ľudia majú povinnosť pomáhať

ľuďom, nie zvieratám.²⁸ Žiaľ, daný postoj možno vidieť u mnohých kresťanov dodnes.

Druhým zásadným myšlienkovým prúdom, ktorý nesmierne prispel k chápaniu zvierata ako veci, je karteizianizmus. René Descartes chápал zvierat ako len obyčajný mechanizmus, automatický stroj, v ktorom absentuje rozum, a teda aj mentálne stavy (pocity, žiadosti, vedomie). V rámci jeho dualistickej koncepcie bytia (duše a tela) sú zvieratá len telami, zložitými prístrojmi,²⁹ ktorých akékoľvek konanie je možné vysvetliť pomocou fyziológie, a tie sú zase odvoditeľné z matematických zákonov.³⁰ U zvierat absentuje duševná/mentálna zložka a z tohto dôvodu nemôžu byť morálnym subjektom o nič viac ako napríklad kameň.³¹ Uvedenú pozíciu opiera Descartes o dva zásadné argumenty. Prvý vychádza z toho, že zvieratá nedisponujú žiadnym jazykom, resp. nemajú schopnosť spájať slova do viet v reakcii na vzniknuté podmienky.³² Síce nepopiera, že niektoré živočíchy dokážu produkovať slová, nemajú však schopnosť (typickú pre ľudí) vytvárať nové vety vyjadrujúce myšlienky a reflexie zažívaných skúseností.³³ Druhý argument sa opiera o kritérium rozumu ako všetranného nástroja, ktorý je nápomocný pre ľudí vo všetkých možných situáciách. Zvieratá síce vedia reagovať na vonkajšie impulzy (napr. ak sa udrie pes palicou, tak bude kňučať a snažiť sa vyvarovať ďalšiemu bitiu), a dokonca niekedy aj veľmi sofistikovaným spôsobom, avšak všetky tieto reakcie vychádzajú zo zvieracích (vrodených) reflexov a inštinktov, nie z rozumu. Aj reakcia na bolesť bude v presvedčení Descartesa len mechanickou odpoveďou živočíšneho organizmu (stroja) na fyzický podnet, a teda na to netreba brať ohľad.³⁴ Historik John Cottingham zostavil zoznam téz, ktoré možno Descartesovi v tejto oblasti pripísať a môže nám posúziť ako vhodné zhrnutie: 1. zvieratá sú stroje; 2. zvieratá sú automaty; 3. zvieratá nemyslia; 4. zvieratá nemajú jazyk; 5. zvieratám chýba sebauvedomenie.³⁵ Súhrnom je možné skonštatovať, že Descartes vo všeobecnosti ako významný filozof a vedec v mnohom ovplyvnil naše myslenie a vzťah k svetu. Preto sa niet čomu čudovať, že aj myšlienky o zvierati, ako mechanickom stroji bez mentálnych stavov, si našli široký ohlas a mali nemalý vplyv na ľudský prístup k zvieratám (a to aj vo vedeckých kruhoch).

Oba vyššie popísané myšlienkové prúdy (karteizianizmus a teologická predstava o človeku v podaní sv. Akvinského) dodnes rezonujú u mnohých a uvedené sa premieta aj do právneho myslenia. V Českej republike, keď dochádzalo k prijímaniu NOZ, sa spustila živá diskusia o právnom statuse zvierata a či vôbec bolo potrebné pristúpiť k dereifikácii zvierat v súkromnom práve. Významným hlasom, volajúcim po zotrvaní pri reifikácii zvierat, boli profesori Stuna a Švestka. Tí sa v jednej zo svojich štúdií³⁶ síce venovali predovšetkým veci v právnom zmysle v NOZ, ale dotkli sa aj otázky, či živé zvierat je alebo nie je vec. Ich argumentácia v prospech reifikácie zvierat sa opierala predovšetkým o tú časť vymedzenia veci v právnom zmysle, ktorá hovorí, že vecou je všetko, čo je odlišiteľné od osoby/človeka a čo slúži potrebe ľudí. Zvieratá predsa taktiež slúžia potrebám ľudí a tak by nemali byť vylúčené z kategórie veci a súčasne poukazovali na to, že (v tom čase navrhované) znenie § 494 NOZ vyjadruje len emocionálnu deklaráciu bez skutočného významu pre súkromnoprávnu oblasť. Zároveň bola zo strany profesora Stunu a Švestku akcentovaná skutočnosť, že nie je potrebné vytvárať špeciálnu súkromnoprávnu konštrukciu na zvýšenie ochrany zvierat, pozornosť by sa mala zameriavať na príslušné verejnoprávne predpisy upravujúce ochranu zvierat a zlepšenie ich efektivity a vymáhateľnosti. Vyššie uvedené viedlo autorov k záveru, že „(...) i zvíře je v obecném smyslu slova a nazírání hmotným předmětem, a tudíž i věcí (movitou) v právním smyslu, neboť i ono splňuje předpoklady kladené právem na věc (hmotnost, prostorové ohraničení, smyslová vnímatelnost, zásadní ovladatelnost). Tvrdit, že zvíře věcí v právním smyslu není, neodpovídá ani každodenní běžné zkušenosti a zažitým poznatkům praktického života.“³⁷

Zároveň pri vyššie uvedenom chápaní je často zdôrazňované, že reifikácia zvierat nie je mierená voči zvieratám a nejde o negatívny koncept voči nim. Ide o vyššie popísané dedičstvo, ktoré tu máme ako pozostatok nadväzujúci ešte na rímske právo a ide o dlhotrvajúcu tradíciu súkromného práva. Tá však nemá za cieľ akýmkoľvek spôsobom dehonestovať zvieratá či inak zamedzovať ich ochrane. V zmysle tejto argumentácie v krajinách, kde sa pridŕžavajú reifikácie zvierat, automaticky neznamená, že ich politickí reprezentanti či obyvatelia dávajú (implicitne) súhlas s morálne odsúdeniahodným chovaním ku zvieratám, keďže existujú v právnom systéme aj iné spôsoby a právne nástroje zabezpečujúce ochranu zvierat (a predovšetkým aj reálnu vymožitelnosť tejto ochrany). Z daného vyplýva aj tá skutočnosť, že ak niekto zastáva antropocentrický pohľad na usporiadanie vzťahu človeka a zvierata, pričom označuje zviera za vec, ktorá má v prvom rade slúžiť potrebám človeka, tak uvedené automaticky neznamená zastávanie krutého postoja voči zvieratám a glorifikáciu ich zneužívania.³⁸

2.2 Dereifikácia zvierat ako symbolický úkon

S dereifikáciou zvierat môžeme vidieť značný mediálny ohlas. Predsa len titulky hlásajúce ukončenie právneho vnímania zvierata ako veci³⁹ vyvolávajú v spoločnosti rôznorodé reakcie a sú predmetom intenzívneho záujmu zo strany jej členov. Často je uvedené spájané (predovšetkým zo strany aktivistov) s nádejou v zmenu správania voči zvieratám a zlepšenia ich ochrany. Napriek uvedeným mediálnym odozvám, mnohí teoretici však upozorňujú na fakt, že samotná dereifikácia zvierat v súkromnom práve nie je zásadným krokom vpred pri ochrane zvierat, skôr ide o symbolický úkon bez väčšej právnej relevancie (predovšetkým vo vzťahu k právnej praxi). Predmetná kritika v zásade vychádza z otázky: *čo sa zásadne zmenilo pri ochrane zvierat a ich postavenia v právnom poriadku predmetnou dereifikáciou živočíchov v súkromnom práve?*

Pri negatívnom zodpovedaní danej otázky (teda, že dereifikácia zvierat v zásade nič nemení na právnom postavení zvierat a ich ochrane) teoretici poukazujú na viaceré dôvody, prečo tak činia, a to najmä:

1. *Symbolickosť daného kroku.* Napriek pristúpeniu k dereifikácii zvierat v súkromnom práve ich právny status je v zmysle všeobecnej teórie práva v našom priestore stále v zásade rovnaký, tzn. zvieratá sú v rámci právnych vzťahov naďalej v postavení objektov právnych vzťahov, nie subjektov (teda nie je im priznaná právna subjektivita). Uvedené znamená, že sa na zvieratá môžu vzťahovať práva a povinnosti adresované právnyimi normami subjektom práva (najčastejšie pôjde o fyzické a právnické osoby), avšak nie sú subjektmi právnych vzťahov, tzn. nemôžu byť povinnými alebo oprávnenými subjektmi, domáhať sa vo svojom mene vlastných práv, byť deliktálne spôsobilým subjektom a podobne.⁴⁰ Vytvorenie osobitnej kategórie zvierat v súkromnom práve je síce chvályhodné, avšak normotvorca týmto krokom nehovorí nič nového, zásadne sa neposilňuje ochrana zvierat, a teda ide v súhrne len o symbolický krok.⁴¹ Daná skutočnosť je o to viac umocňovaná, že súčasťou dereifikačných ustanovení je často dodatok, že sa na (živé) zvieratá primerane uplatnia ustanovenia o (hnutelných) veciach.⁴²
2. *Zvolenie nesprávnych prostriedkov na dosiahnutie cieľa – zvýšenie ochrany zvierat.* Je poukazované, že z normatívneho (ale i utilitaristického) hľadiska dereifikácia zvierat nebola potrebná pre zlepšenie ochrany zvierat pred ľudským zaobchádzaním, ktoré im prináša bolesť a utrpenie, keďže aj keby nebol tento inštitút zavedený do právneho poriadku, tak stále tu máme súbor noriem verejného práva (predovšetkým trestného a správneho práva), ktoré chránia blaho

zvierat a ich ochranu pred týraním. Zároveň z daných verejnoprávných noriem vyplývajú viaceré povinnosti, ktorými je vlastník zvieratá viazaný, ako aj existujúce možné spôsoby nakladania so zvieratami, ktoré by mali chrániť ich blaho a rešpektovať ich ako živé bytosti.⁴³ Teda rovnako ako stará (reifikácia), tak aj nová (dereifikačná) právna úprava civilného práva nemôže nijak zásadne zasahovať do verejnoprávnej ochrany zvierat proti týraniu, ktorá býva jednoznačne normatívne zakotvená v jednotlivých európskych krajinách. Napríklad v Českej republike je platný a účinný zákon na ochranu zvierat proti týraniu⁴⁴ (z. č. 246/1992 Sb.), ako aj jednotlivé skutkové podstaty trestných činov, ktoré zakazujú týranie zvierat (pozri najmä §§ 302 – 306 zákona č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník);⁴⁵ v Slovenskej republike zase pôjde o čiastkové verejnoprávne úpravy vo viacerých predpisoch, ktoré ochraňujú zvieratá ako také.⁴⁶ Predmetné verejnoprávne úpravy sú prepracovanejšie a adekvátnejšie na použitie pre dosiahnutie vytýčeného cieľa - ochranu zvierat, a to než tá súkromnoprávna.⁴⁷ V tomto smere dereifikačné ustanovenia v súkromnom práve zväčša len trvajú „až sentimentálne“ na dnes už plauzibilnej deklarácii, že zviera nie je vec.⁴⁸ Súčasne nie je potrebné zakaždým prijímať novú právnu úpravu, aby sme zabezpečili svoj cieľ (zvýšenie ochrany zvierat), v niektorých prípadoch môže postačovať zabezpečenie vyššej efektivity a vymožitelnosti existujúcich právnych noriem.⁴⁹

3. *Človek ako milovník zvierat, ale len do určitej miery.* Ak si opäť premietneme zákonné znenie dereifikačných ustanovení v OZ či NOZ, tak si je možné všimnúť jeden významný rys, a to, že zviera má hodnotu ako zmyslami nadaný živý tvor. Uvedené na prvé prečítanie nezní problematicky. Avšak je pozoruhodné, že sa osobitne kladie dôraz na to, že zvieratá sú nadané určitými zmyslami. Martin Škop poukazuje na to, že uvedeným znením NOZ (*mutatis mutandis* aj OZ) sa nerešpektuje zviera ako také, ale v zásade len to, čo si do neho človek premieta – akési ním uznané zmysly. Nie cit, nie osobnosť či bytnosť zvieratá, ale len (vybrané) zmysly.⁵⁰ Vyjadruje to vzťah človeka ku zvieratu ako jeho milovníka, ktorý je však schopný ho exploatovať. Dravé vtáky majú výborný zrak, tak prečo ich nevyužiť na lovenie vybraných nižších živočíchov; psy zase majú vyvinutý čuch, delfíny a netopiere zase sluch, bola by škoda ich nejakým spôsobom nevyužiť.⁵¹ Avšak samotná exploatácia je znova určovaná človekom, ktorý určí, ktoré zviera je nadané zmyslami (a teda je pre neho užitočné). V súčasnej konštrukcii NOZ i OZ je de facto zviera stále vec, len sa normotvorca stavia do pozície akéhosi ochrancu zvierat, ale len tých, ktorým sa rozhodne priznať status tvora nadaného zmyslami.
4. *Ochrana zvierat alebo ochrana domácich zvierat?* Častokrát sa pri dovoľávaní ochrany (ba až práv) zvierat argumentuje (niekedy explicitne, ale častejšie skôr implicitne) len v prospech domácich zvierat. Samozrejme, človeku je hneď bližšia predstava, keď si predstaví svojho psa, mačku, králiku, koňa atď., s ktorými má vypestované vzťahy a vie sa „vcítiť“ do ich kože. Daný postoj je možno detegovať aj v rámci vybranej komentárovej literatúry, keď sa napríklad zdôrazňuje, že požiadavka humánneho zaobchádzania so zvieratami sa v rámci súkromnoprávných vzťahov primárne dotýka domácich zvierat (a to aj napriek tej skutočnosti, že OZ ani NOZ nepriorizujú domáce zvieratá).⁵² Čo však s ostatnými zvieratami, ktoré nespádajú do danej kategórie? A nielen hospodárske zvieratá, ale i tie zvyšné? Poskytuje vôbec právna úprava, vyplývajúca z dereifikačných ustanovení spomenutých v tomto texte, dostatočnú (súkromnoprávnou) ochranu zvierat pred priemyselnou exploatáciou, ktorá je zrejme najobľudnejšie vyobrazenie dnešného vzťahu človeka voči živočíšstvu? Zjavne nie.⁵³ Aj pri ochrane zvierat je kľúčový ľudský sentiment a ten sa viaže predovšetkým k domácim zvieratám, menej (až vôbec) k tým ostatným.

5. *Pri dereifikácii zvierat nepôjde o posilnenie úcty/ochrany k nim, naopak stále je tu v prvom rade antropocentrický motív. V nadväznosti aj na vyššie uvedené body (I.-IV.) možno doplniť záverečný a súhrnný kritický moment, a to že odvecnením zvierat sa nezvyšuje ochrana zvierat ako takých, či úcta k nim, ale skôr sa chráni samotný (predovšetkým vlastnícky) vzťah človeka k zvieratú. Dochádza tu k tzv. antropomorfizácii zvierat, ktorá sa uskutočňuje nie z rešpektu voči zvieratú, ale z ochrany ľudských citov, ktoré človek k zvieratú prechováva. Síce (zrejme) bude dôsledkom kvantitatívne rovnaká ochrana zvierat, nemali by sme tieto dôvody motivácie zamieňať. Zviera by malo byť chránené ako také a nie preto, že ide o milé/užitočné/výnosné stvorenie. Opätovne teda dochádza k tomu, že sa síce prihladia na záujmy zvieratá, ale len takým spôsobom, ako daným záujmom rozumie človek. Následne dochádza k situácii (napr. pri NOZ), keď sa síce na jednej strane deklaruje myšlienka, že zviera nie je vec, ale súčasne sa v dôvodovej správe k predmetnému dereifikačnému ustanoveniu píše, že si osobitnej povahy zvieratá „**všímá hlavne z pohľadu vlastníckeho práva a jeho ochrany**. Nebere tedy zreteľ jen na samotné zvíře, ale i na jeho pána a bere v ochranu i jejich vzájemný vztah a **emoční vazbu**.“⁵⁴ V nadväznosti na uvedené sa núka myšlienka v prospech koho vlastne smeruje súčasná dereifikačná úprava – nepriznáva v skutočnosti osobitú protekciu nevysloveným ľudským citom, namiesto zvieratám ako živým organizmom? Nie je to len ochrana vybraných objektov právnych vzťahov, ku ktorým má človek emočne blízko, no zvyšné objekty (zvieratá, ktoré si nezískali ľudskú priazeň) môže byť stále ľubovoľne priemyselne využívané (až zneužívané)?⁵⁵*

Samozrejme, vyššie uvedené je len výňatok z nášho pohľadu najčastejšie znejúcich kritických momentov smerujúcich voči dnešnému trendu dereifikácie zvierat. Ide o pomerne presvedčivú kritiku, ktorá by potenciálne mohla odradiť slovenského zákonodarcu od opätovného začlenenia dereifikačných ustanovení do pripravovaného občianskeho zákonníka. Naďalej však máme za to, že v prípade súčasných rekodifikačných prác súkromného práva na Slovensku by sme mali odmietnuť reifikáciu zvierat, pričom dôvody v prospech takejto pozície si predstavíme v nasledujúcej časti predkladaného textu.

3. Prečo zotrvať pri dereifikácii zvierat v súkromnom práve?

Po predstavení si kritických postojov vo vzťahu k dereifikácii zvierat, pričom tie prichádzajú nielen od zástancov „tradičného“ pohľadu na zviera ako veci, ale aj od osôb bojujúcich za práva zvierat (no z ich pohľadu nejde o dostatočné riešenie danej problematiky), je na mieste sa povenovať argumentom hovoriacim v prospech tohto súčasného trendu v súkromnom práve. Tých je viacero a rôznorodého charakteru, pričom my sa bližšie povenujeme tým, ktoré považujeme za najpodstatnejšie, a to konkrétne:

1. Dereifikácia zvierat v súkromnom práve adekvátnejšie reflektuje súčasný postoj modernej spoločnosti;
2. tento trend, napriek mnohým kritikám, má normatívny význam a jeho významná funkcia spočíva aj v tom, že môže ísť o dôležité interpretačné východisko v rozhodovacej činnosti orgánov aplikácie práva (najmä súdnych autorít);
3. symbolickosť v práve zaváži!
4. Ide o kompromisné riešenie, ktoré sa vyhýba extrémnym pozíciám v myslení a je posunom vpred;

závažnosť Kelcheho argumentu a možnosť jeho zvrátenia z dlhodobej perspektívy (aj) prostredníctvom konceptu dereifikácie zvierat.⁵⁶

Ad 1)

Dnes je možné uviesť, že nutnosť existencie právnej ochrany zvierat a ich blaha, zakotvenej v právnych poriadkoch štátov, nezdviha žiadne pochybnosti, pričom viacerí autori dokonca považujú protekciu zvierat za nezávislú morálnu a právnu hodnotu.⁵⁷ Momentálne azda neexistuje žiaden právny poriadok krajiny, ktorý by nechránil aspoň v istej miere vybrané zvieratá a ich blaho. Pravda, už otázka intenzity a rozsahu tejto protekcie je rôznorodá a líši sa od tej-ktorej krajiny. Vzťah človeka k zvieratú sa postupne vyvíjal a predovšetkým v morálnom diskurze môžeme vidieť významný posun od minulého storočia. Historička Joyce Tischler uvádza, že v modernej dobe sa oblasť zvieracích práv významne zmenila a etický a právny diskurz nabral v tejto oblasti od 70. rokov 20. storočia nový, odlišný smer. Dokonca hovorí o celoplošnom organizovanom hnutí, ktoré začalo svoju púť v predmetnom období v Spojených štátoch amerických, pozostávalo predovšetkým z advokátov a študentov práva, a mienilo presadzovať ochranu zvierat a potrebu ukotvenia zvieracích práv do právnej úpravy, a to nezávisle na ich druhu či vlastníckych záujmoch ľudí.⁵⁸ Nehovoriac o tom, že práve od tohto obdobia nám vznikajú mnohé etické teórie (niektoré sa opierajú o utilitaristické základy, iné sa zase inšpirujú tradíciou teórie práv či etikou cnosti), ktoré prispeli k obrovskému rozmachu záujmu o osud zvierat, ich protekciu a zamedzeniu správaniu, ktoré ich dehonestuie a nenáležite exploatuje.

V súčasnosti badať posun v ľudskom zmyslení, keď vedci poukazujú na fakt, že zvieratá nie sú čímsi radikálne odlišným od človeka. Zvieratá (predovšetkým stavovce) disponujú celou radou pomerne sofistikovaných mentálnych stavov a schopností – dokážu prežívať radosť, no i pociťovať zármutok, vedia vnímať bolesť i radosť, majú určité kognitívne schopnosti, ba i vedomie.⁵⁹ „(...) *žádný přemýšlivý člověk již nemůže tvrdit, že zvířata nevnímají fyzickou bolest. Život zvířat nám navždy zůstane tajemstvím, ale co se utrpení týče, jejich vnímání bolesti není žádným „neprozkoumaným územím“.* Moderní věda jasně prokázala, co lidstvo tušilo odedávna – že zvířata samozřejmě mají schopnost trpět, samozřejmě mají city a samozřejmě to jsou vědomá stvoření.“⁶⁰ Uvedené sa čím ďalej, tým viac dostáva do ľudskej percepcie zvierat. Zároveň sa rozširuje altruizmus a súcit voči týmto tvorom. Máme za to, že v súčasnosti už nie je v prevažujúcej spoločnosti dominantné nami vyššie popísané myslenie a tvrdenia Reného Descartesa a argumentácia v tomto duchu zdôrazňujúca myšlienku, že zvieratá sú automaty na vajíčka, mlieko, mäso, oblečenie či zábavu, je nenáležitá. Zvieratá sú živé tvory so svojimi radosťami a strasťami a my, ľudia, si postupne pestujeme zodpovedajúci (morálny) postoj k nim, ktorý spočíva na súcite a altruizme.

Samozrejme, vyššie popísaný postoj momentálne nemá sám o sebe normatívne (etické či legálne) závery, avšak postupne môže, a to aj v rovine práva. Podľa Dávida Čierneho altruizmu, súcit a skutočný záujem o zvieratá by mohol viesť k viacerým zásadným právnym dôsledkom, ako napríklad k normatívnemu zákazu chovu zvierat na kožušinu (keďže tie momentálne vôbec nepotrebujeme k spôsobu života), k zákazu testovania kozmetických prípravkov na zvieratách, k zákazu ich lovu pre zábavu a s tým súvisiace aktivity (napr. využívanie líščích mláďat pre výcvik loveckých psov), sprísneniu podmienok chovania dobytká a pod.⁶¹ S uvedeným názorom súhlasíme a osobne sme toho názoru, že tieto hodnoty by mali byť v čo možno najväčšej miere pretavené i do právnej úpravy, aj keď je evidentné, že sme len na začiatku tejto púte.

No i tak možno badať významný posun v citlivosti spoločnosti vo vzťahu k eksploatacii zvierat zo strany človeka.⁶² Síce nie všetci sme vegetariáni či vegani, ale je možné vnímať zvýšenú citlivosť v spoločnosti voči utrpeniu zvierat, a to najmä na spôsoby zaobchádzania so zvieratami v tzv. priemyselných veľkochovoch, ktoré síce na jednej strane evidentne využívajú mnohé dostupné technologické vymoženosti, no na strane druhej tieto „výdobytky“ degradujú zvieratá na obyčajné objekty, nevnímame ich ako cítiace tvory, len ako produkty a zdroje zisku.⁶³ Daná citlivosť nie je prítomná len v rámci spoločenského a etického diskurzu, ale i toho právneho, keď postupne nielen v medzinárodnom a európskom rozmere, ale i v tom národnom, dochádza k nárastu právnej regulácie upravujúcej zaobchádzanie so zvieratami. Jedným z nich je aj vyčlenenie právneho statusu zvierata spod kategórie veci, čo môže predstavovať významný krok jednotlivcej spoločnosti vpred a i znakom jej vyzretosti v oblasti starostlivosti o blaho zvierat.⁶⁴

Ad 2)

Jedným z najzávažnejších argumentov v neprospech dereifikácie zvierat v súkromnom práve je to, že daný krok nemá v zásade žiadnu právnu relevanciu. Normatívny význam daného kroku zo strany zákonodarcu je zanedbateľný a v skutočnosti ide o symbolický a ideologický počín. Sme však toho názoru, že dereifikačné ustanovenia (napr. prijaté v NOZ či v poľskom zákone o ochrane zvierat) prinášajú významné právne zmeny, keďže špecifickým spôsobom menia možnosť nakladania so zvieratami ako osobitnými predmetmi občianskoprávných vzťahov. A to aj napriek existencii ďalšieho vysvetľujúceho ustanovenia, ktoré býva bežne pridružené k tomu dereifikačnému, stanovujúce, že sa na živé zviera vzťahujú ustanovenia o hnutelných veciach, ak to nebude odporovať povahe živého zvierata ako živého tvora. Práve s odvolaním sa na dané ustanovenie niektorí teoretici⁶⁵ poukazujú, že sa k zvieratám aj tak správame tak, ako do prijatia dereifikačného ustanovenia, pričom vyznieva pomerne paradoxne, že na jednej strane hovoríme o dereifikácii zvierat a v nadväznosti na to stanovujeme pravidlo, ktoré určuje potrebu nakladania s nimi ako s vecami, ak to neodporuje povahe živého zvierata.

Ide však o zdanlivý paradox. Dereifikačné ustanovenia majú svoje opodstatnenie, ako aj normatívne účinky, keďže ich existencia v zákonnom texte kladie istý tlak na viaceré orgány aplikácie práva pri rozhodovaní o prípadoch, ktoré súvisia s problematikou blaha zvierat a ich protekcie. Máme za to, že dereifikačné ustanovenia majú so svojou axiologickou váhou predovšetkým interpretačnú hodnotu a funkciu. V tomto smere možno hovoriť o určitom interpretačnom východisku zameraného na vybraný typ hodnoty.⁶⁶ Predmetné ustanovenie v sebe zahŕňa povinnosť pre praktizujúcich právnikov a inštitúcie zohľadňovať pri interpretácii práva moment dereifikácie zakaždým, keď prídu do kontaktu s prípadom súvisiacim so zvieratami.⁶⁷ Predovšetkým súdy a iné orgány ochrany práva by mali vychádzať z predmetného interpretačného východiska a uplatňovať ho pri aplikácii práva v prípadoch korelujúcich so súkromnoprávnym postavením zvierat. Vo výsledku sa následne hodnota chrániaca dereifikačným ustanovením (tzn. odmietnutie chápať zviera ako živého tvora na tej istej úrovni ako neživú vec) stáva integrálnou súčasťou interpretačného procesu.⁶⁸

Ako príklad uvedeného dôsledku dereifikácie práva v súkromnom práve môžeme spomenúť situáciu v Poľsku, keď po vyše 20 rokoch pôsobenia zákona o ochrane zvierat z roku 1997, sa postupne dostávajú idey odvecnenia zvierat do rozhodovacej činnosti poľských súdov. Viaceré rozhodnutia poľských súdnych autorít⁶⁹ zdôrazňujú, že význam dereifikačného ustanovenia, zahrnutého v poľskom zákone o ochrane zvierat z roku 1997, spočíva vo vytvorení určitej interpretačnej povinnosti pre

orgány aplikácie práva. Konkrétne sa poukazuje na to, že v prípade, v rámci ktorého sa relevantné ustanovenia, aplikovateľné na veci, majú použiť aj na zvieratá, je organ aplikácie práva povinný posúdiť, či predmetné ustanovenia by nemali byť *reinterpretované* primeraným spôsobom, keďže predmetom regulovaného správania je žijúce zviera, chránené zákonom o ochrane zvierat.⁷⁰ Pri samotnom procese rozhodovania by sa orgán aplikácie práva mal riadiť nielen literou zákona, ale aj axiológiou, z ktorej vychádza celá právna úprava chrániaca právneho postavenie zvierat.⁷¹ V tomto smere aj odborná literatúra potvrdzuje potrebu výkladu dereifikačného ustanovenia (čl. 1, ods. 1 poľského zákona o ochrane zvierat) naprieč celým poľským právnym systémom a samotný zákaz zaobchádzania so zvieratami spôsobom, ktorý je v rozpore s ich povahou ako živým tvorom, sa vzťahuje na všetky čiastkové úpravy, ktoré súvisia so statusom zvierat (minimálne nepriamo, ako interpretačné východisko).⁷² Preto nie je prekvapujúce, že Najvyšší súd Poľskej republiky vo svojom recentnom rozhodnutí vyjadril svoj názor, že od prijatia poľského zákona o ochrane zvierat postupne došlo k reevaluácii ľudského vzťahu k zvieratám, predovšetkým v tom rozmere, že živé zvieratá sú jasne rozlíšiteľné od neživých vecí a ľudia sú povinní ich rešpektovať, chrániť a garantovať im starostlivosť.⁷³

Ako možný dôsledok dereifikácie zvierat možno spomenúť potrebu rozlišovania medzi vlastníckym právom k zvieratú a vlastníckym právom k (neživej) veci.⁷⁴ Vlastnícke právo k zvieratú sa naďalej chápe ako absolútne právo so všetkými atribútmi patriace k tomuto právu, ale s ohľadom na reguláciu ochrany zvierat, dochádza k určitým modifikáciám v porovnaní s vlastníckym právom k neživej veci. Síce vlastník zvieratá má naďalej užívacie a dispozičné právo k predmetu vlastníctva (k zvieratú), avšak rozsah a obsah daných práv je modifikovaný nevyhnutnosťou humánneho zaobchádzania s ním. V Poľsku napríklad vlastnícke právo k zvieratú neobsahuje možnosť opustiť zviera, keďže takéto konanie je v zmysle zákona o ochrane zvierat (čl. 6, ods. 2, bod 11) chápané ako prejav týrania zvierat. Zatiaľ čo vlastnícke právo k „obyčajnej“ neživej veci v sebe zahŕňa aj eventualitu zničenia veci, možnosť zabíjania zvierat je v súčasnej poľskej právnej úprave povolené len v špecifických prípadoch stanovených právnymi predpismi.⁷⁵ Obdobné dôsledky dereifikácie zvierat v súkromnom práve možno uplatniť aj vo vzťahu k držbe zvierat, ktorá sa chápe ako skutočná kontrola zvierat, aj k zmluvným transakciám, ktorých cieľom je predaj, nájom či požičanie zvierat.⁷⁶

Podobné obmedzenie vlastníckeho práva k zvieratú deklaruje dôvodová správa k NOZ, v rámci ktorej sa uvádza dnes už známy príklad, kedy nemožno na zviera uplatniť ustanovenia o hnutelných veciach. Bolo by v rozpore s povahou zvieratá „*jako živého tvora použiť jako zástavu psa lpícího na svém pánovi s tím, že pes bude předán zástavnímu věřiteli jako osobě zvířeti cizí a vystaven stresu.*“⁷⁷ Príklad: ak by došlo k uplatneniu zádržného práva osobou, ktorá ostrihala psa, ale majiteľ psa za túto službu odmietol zaplatiť. Uvedené konanie poskytovateľa služby by bolo v rozpore s § 494 NOZ (ale poľažmo aj s § 119 ods. 3 OZ), keďže pes by bol zrejme vystavený významnému stresu tým, že je „odlúčený“ od svojho pána, a to cudzou osobou (poskytovateľom služby). Evidentne je nutné prihliadať na subjektívny psychický stav zvieratá, resp. jeho záujmy,⁷⁸ a je možné predpokladať, že pre právnu prax môže mať v obdobnom rozsahu dereifikácia zvierat účinky i v iných oblastiach súkromného práva, napr. v rodinnom práve (pri rozvodových konaniach) či dedení.⁷⁹ Bolo by zrejme v rozpore s povahou živého tvora, ak by súd počas rozvodového konania prikázal umiestniť domáce zviera tomu manželovi/manželke, ku ktorému/ktorej by nemalo zviera vypestovaný žiaden vzťah, a to na úkor manžela/manželky, ktorý(á) sa o dané zviera staral(a) počas trvania manželstva (predovšetkým by zabezpečoval(a) úkony súvisiace s dobrými životnými podmienkami zvieratá, napr. kontrolné prehliadky u veterinára, branie na prechádzky atď.). Aj v tomto smere je nutné zo strany súdu zohľadniť, ku ktorému z manželov má zviera bližšie a ktorý z nich mu zabezpečí z dlhodobého

hľadiska lepšie životné podmienky.⁸⁰

Sumárom si dovoľujeme skonštatovať, že pristúpenie k dereifikácii zvierat v súkromnom práve má svoj normatívny význam a prináša so sebou celý rad právnych následkov, ktoré nie sú podľa našej mienky zanedbateľné.⁸¹ V prvom rade máme za to, že dereifikačné ustanovenia majú so svojím axiologickým významom predovšetkým interpretačnú hodnotu a funkciu. Avšak so svojou pomerne neurčitou povahou majú zásadnú pozíciu pri ich interpretácii a aplikácii orgány ochrany práva (predovšetkým súdy).⁸² Samotná rozhodovacia činnosť týchto orgánov bude zákonite kazuistická, tzn. bude sa musieť vždy prihliadať na špecifické okolnosti konkrétneho prípadu, keď by sa malo zvažovať, či a v akom rozsahu sa budú na zviera uplatňovať ustanovenia o hnuteľných veciach. Avšak tvrdenie, že dereifikácia zvierat v súkromnom práve zásade nemení ich pozíciu v systéme práva, nemá významnejšie normatívne následky a ide len o symbolický (až ideologický) počín, považujeme aj s ohľadom na vyššie uvedené za skresľujúce a nesprávne.

Ad 3)

Problematika symbolickej legislatívy nie je v teórii práva žiadnou novinkou, aj keď má pomerne kontroverzný podtón. Pod „symbolickou“ legislatívou je možné rozumieť označenie takej právnej úpravy, ktorá vyjadruje určitý úmysel či postoj normotvorcu, avšak v skutočnosti má malý praktický vplyv na reálnu uplatniteľnosť pravidla/pravidiel, ktoré v sebe obsahuje.⁸³ Symbolická legislatíva sa teda odlišuje od „bežných“ právnych predpisov, a to v jednom zásadnom rozmere – nepôjde o efektívny vynucovací inštrument spoločenského správania sa ľudí. Normotvorca síce pri tvorbe práva prijme právne normy obsahujúce príkazy či zákazy určitého typu správania, avšak zároveň nezabezpečí dostatočne efektívne mechanizmy vynucovania správania daných noriem a tým sa úmyselne nesnaží sankciou/silou presvedčiť adresátov práva k dodržiavaniu povinností vyplývajúcich z danej právnej úpravy.⁸⁴ Symbolická legislatíva teda nie je vhodná na dosiahnutie nutného správania adresátov práva, keďže ako taká nemá žiaden skutočný a priamy vplyv na ich konanie.⁸⁵

Práve pri problematike dereifikácie zvierat sa spomína, že ide o symbolickú legislatívu, ktorá však nemá žiaden zásadný praktický (normatívny) význam.⁸⁶ S uvedeným tvrdením sa nestotožňujeme (ako vyplýva z predchádzajúceho bodu tejto kapitoly), avšak ak by sme aj pripustili myšlienku, že dereifikačné ustanovenia v súkromnom práve a popísané aj v tomto texte, sú „len“ symbolická legislatíva (istý typ axiologickej deklarácie bez normatívneho významu), stále je potrebné k nej pristúpiť a spoločnosť (i právo) z dlhodobého hľadiska z toho môžu ťažiť. Totižto symboly a symbolické akty majú svoju relevanciu v práve, ako aj značný vplyv na právne myslenie. Symbolická legislatíva môže byť významný nástroj na zvýšenie povedomia občanov o existencii určitých problémov, ktoré je potrebné riešiť.⁸⁷

Nebolo by nič nezvyčajné, ak by zásadné a trvalé zmeny v postoji spoločnosti začali práve symbolickou legislatívou, ktorá by bola impulzom pre ne. Výhodou tohto typu právnej úpravy je absencia donucovacích prostriedkov (a tým aj rétoriky strachu) v komplikovaných a kontroverzných témach, kde spoločnosť nie je zjednotená, ale prostredníctvom zvyšovania povedomia prostredníctvom diskusií a vzájomných interakcií medzi odlišnými sociálnymi skupinami môže dôjsť k zásadnému posunu v tej-ktorej kontroverzii.⁸⁸ Tým, že takéto symbolické právne normy majú zväčša všeobecnú povahu (napríklad: „*zvíra nie je vec*“), v skutočnosti len vytvárajú rámec pre ďalší spoločenský diskurz. Ten sa však uskutoční až vo fáze aplikácie danej normy, a nie pri tvorbe symbolických

právnych noriem.⁸⁹ Spočiatku značne vágne pojmy (resp. generálne klauzuly) sú úmyselne použité v takýchto právnych predpisoch, aby mohli byť neskôr naplnené obsahom.⁹⁰ Symbolická legislatíva sa tak stáva „slovníkom, ktorý ovplyvňuje spôsob, akým právnici a politickí aktéri vnímajú realitu. K realite sa pristupuje prostredníctvom pojmov a rozlíšení, ktoré poskytuje právo.“⁹¹

V tomto rozmere predmetný typ legislatívy vysiela signál pre spoločnosť ohľadom skutočnosti, čo považuje za morálne správne/nesprávne a čo je chápané ako legitímne zo strany normotvorcu (napríklad: nie je už vhodné naďalej chápať zviera ako vec). Je však otázne, ako daný typ legislatívy prijíma verejnosť (laická i odborná). Potenciálne však môže z dlhodobého hľadiska viesť k zmenám v práve i spoločnosti, a to bez použitia násilných prostriedkov, no za účasti širokej verejnosti, čo je možné hodnotiť kladne.⁹² Súhrnom môžeme skonštatovať, že pri symbolickej legislatíve nepôjde o to, či je prakticky vymožiteľná a či je dodržiavaná, ale skôr otázka znie, či dané normy iniciujú spoločenskú diskusiu na významnú tému a ovplyvnia spoločenský diskurz tým smerom, ktorý hlásia (opäť v našom prípade pôjde o rozvírenie spoločenskej diskusie smerom k väčšej citlivosti voči zvieratám a postupného zvyšovania ich ochrany aj v súkromnoprávných vzťahoch, a to aj prostredníctvom ďalších nástrojov nadväzujúcich na dereifikáciu zvierat).

Je však nutné pamätať na skutočnosť, že symbolická legislatíva môže byť dvojsečná zbraň a viacerí teoretici sa k nej (aj oprávnene) stavajú kriticky. Nesprávna symbolická legislatíva môže mať pomerne zásadné negatívne dôsledky. Spomeňme niekoľko negatív, ktoré sa často spomínajú s problematikou symbolických zákonov:

- častokrát sa môžu využívať na dosiahnutie rôznorodých mimoprávných (predovšetkým politických) cieľov;⁹³
- nevymožiteľné ustanovenia typu symbolických právnych noriem⁹⁴ môžu ohroziť autoritu práva;⁹⁵
- ich obsah je fluidný kvôli vágnym pojmom, pričom ich interpretácia následne stojí predovšetkým na orgánoch aplikácie práva;⁹⁶
- môžu sa snažiť spätne interpretovať dejiny spôsobom, ktorý je vhodný vybranej politickej reprezentácii.⁹⁷

Máme za to, že nami opisované dereifikačné ustanovenia v prvej kapitole tohto článku, v prípade odmietnutia ich normatívneho významu⁹⁸, môžu svojim obsahom naplňať znaky pozitívnej symbolickej legislatívy. Vyjadrujú v zásade model správania sa k zvieratám, ktorý by mal byť zbraný v úvahu nielen orgánmi aplikácie práva, ale aj ordinárnymi členmi spoločnosti; a axiologická hodnota daných ustanovení je evidentná: v zmysle hodnotových rámcov zákonodarcov, ktorí prijali dereifikačné ustanovenia, je neakceptovateľné sa chovať k žijúcim tvorom, schopným cítiť bolesť a strach, rovnakým spôsobom ako ku entitám, ktoré tieto vlastnosti nemajú. Inak povedané: žiadne zviera nie je hmotnou neživou vecou, keďže tá nie je schopná pociťovať bolesť, zatiaľ čo zviera áno. A preto si zasluhuje osobitný prístup aj v rámci súkromnoprávných vzťahoch, čoho dôsledkom je dereifikácia zvierat v súkromnom práve. Síce podľa mnohých ide o čisto symbolický úkon normotvorcu, no ako sme si predostreli vyššie, cieľom symbolickej legislatívy nie je vynútenie správania sa od jej adresátov v krátkodobom horizonte, ale načatie spoločenskej diskusie o vybranom probléme, pričom dôsledky môžu prísť až v dlhodobej perspektíve. Netreba opomínať, že fenomén (pozitívnej) symbolickej legislatívy je predovšetkým nástroj normotvorcu jemným a nemocenským spôsobom ovplyvniť spoločnosť smerom, ktorý považuje za hodnotovo správny.⁹⁹

Ad 4)

Dereifikácia zvierat v súkromnom práve súčasne môže byť vhodný kompromis medzi dvoma extrémnymi pozíciami, ktoré v súčasnosti stále pretrvávajú v rámci diskurzu o právnom postavení zvierat. Prvá krajná pozícia je tá, ktorá bola legislatívne zakotvená v našom poriadku do roku 2018, a to že zvieratá boli považované za veci a boli z pohľadu práva na tej istej úrovni ako neživé veci. Na tomto mieste len opätovne poukazujeme na to, že spoločenské chápanie zvierat sa posunulo a dnes zvierat nemôžeme stotožňovať s chladničkou či autom ako hmotnými neživými vecami. Nastala zmena v našej spoločnosti a ide o výsledok etického posunu v nazeraní na vzťah človeka k ostatným živým tvorom, ktoré sú cítiacimi bytosťami na rozdiel od neživých vecí. Teda dereifikácia zvierat spočíva v tom, že (minimálne symbolicky) deklaruje odmietnutie chápania zvierat ako veci a to sa následne stáva osobitným predmetom (súkromno)právných vzťahov, samostatnou právnou kategóriou, ktorá je odlišná od veci, ale aj od subjektu práva.

Priznanie právnej subjektivity (resp. vybraných subjektívnych práv) zvieratám je z nášho pohľadu druhá krajná pozícia, ktorá často zaznieva v súčasnosti pri problematike ochrany zvierat. Zástancovia myšlienky potreby priznania práv zvieratám zväčša chápu právnú subjektivitu ako legálny konštrukt, teda potenciálny súbor subjektívnych práv, ktoré priznáva subjektu práva predovšetkým platné právo (a zákonodarca).¹⁰⁰ Uvedený prístup má silné zastúpenie aj v našom priestore, a to predovšetkým vďaka Hansovi Kelsenovi (a inými normativistom), keď napríklad Kelsen definoval fyzické (prirodzené) osoby a právnické osoby pomocou ich práv a povinností; dokonca odmietal kvalitatívny rozdiel medzi právnou subjektivitou obchodných spoločností a prirodzených ľudí. Subjektivita v právnom zmysle z jeho pohľadu je len technická personifikácia komplexu noriem, práv a povinností.¹⁰¹ Kelsen odvíja svoje chápanie pojmu osoba od pričítania subjektívnych práv a povinností. Vychádza z toho, že každé subjektívne právo alebo povinnosť prislúcha (je ho možné priradiť/pričítať) určitej osobe. Osobou potom bude daný „bod pričítateľnosti“, ona entita, ktorej je možné práva alebo povinnosti pričítať.¹⁰² Pri takomto teoretickoprávnom vymedzení právnej subjektivity nič nebráni zákonodarcovi, aby ju priznal zvieratám (prípadne vybraným druhom, napr. veľkým primátom) a zmenil ich právny status z objektov na subjekty práva.¹⁰³ Takýto krok by však so sebou prinášal viacero úskalí a problémov, predovšetkým:

- je otázne, či zákonodarca môže mať takúto „svojvôľu“ pri priznávaní právnej subjektivity;¹⁰⁴
- momentálna nemožnosť naplnenia predpokladov funkčnej právnej subjektivity,¹⁰⁵ resp. ak zákonodarca skutočne chce priznať právnú subjektivitu vybraným entitám, tie musia spĺňať vybrané predpoklady, aby mohli byť skutočnými, a nie len potenciálnymi nositeľmi práv a povinností;¹⁰⁶
- priznanie práv zvieratám predpokladá zásadnú zmenu v koncepcii ľudských práv;¹⁰⁷
- dochádza ku kolízii účelu právneho inštitútu (koncept právnej subjektivity) a hlavného motívu, prečo chápať zvieratá ako subjekty práva (teda zvýšiť ich ochranu a blaho). Totižto účelom právneho subjektu je predovšetkým vstupovať do právnych vzťahov.¹⁰⁸ Teda právny poriadok prizná entite právnú subjektivitu predovšetkým z toho dôvodu, aby mohla byť nositeľom práv a povinností a aby mohla konať právne relevantným spôsobom. Avšak k akému úžitku by bola právna subjektivita pre zvieratá? Oni predsa nemôžu vstupovať do právnych vzťahov, ani ich meniť či ukončovať. Priznanie právnej subjektivity zvieratám sa nám javí ako zvolenie nesprávneho prostriedku na dosiahnutie vytýčeného cieľa. Byť subjektom práva nezabezpečí zvieratú dobré životné podmienky v prírode, ani ho neuchráni pred krutým zaobchádzaním zo strany človeka, keďže nie je fyzicky

a mentálne schopné využiť možnosti vyplývajúce z daného právneho statusu.

Napriek uvedeným námietkam je stále možné, že v budúcnosti môže dôjsť k vytvoreniu určitej osobitnej kategórie zvieracích subjektov práva.¹⁰⁹ Momentálne sa nám však daný krok javí ako neprimeraný, a to aj s ohľadom na to, že máme aj iné možnosti ako zlepšiť zvieratú jeho životné podmienky v prírode i jeho protekciu (predovšetkým prostredníctvom noriem verejného práva, vrátane toho ústavného, ako aj podniknutím krokov, ktoré zvýšia efektivitu ich uplatnenia).¹¹⁰ Súčasne presúvanie problému zvierat do roviny, či im priznáme právnu subjektivitu (resp. vybrané práva), alebo nie, spôsobuje, že sa pozornosť verejnosti presúva na zviera ako nositeľa práv a nedbá sa až tak na človeka ako subjektu zodpovedného za zvieratá, ktoré sú v jeho starostlivosti.¹¹¹ Na otázku, či sa spoločnosť nakoniec vydá cestou zavádzania práv zvierat alebo zvýšením ochrany zvierat založenej na vyššom dôraze na ľudskú zodpovednosť, momentálne je ťažko odpovedať. Máme však za to, že je nutné postupovať s opatrnosťou a vyvarovať sa nadmernej ľudskoprávnej (či lepšie povedané zvieracoprávnej) rétorike, ktorá môže oslabiť vedomie ľudskej zodpovednosti a potreby chrániť zvieratá. Zodpovednosť nie je možné na zvieratá preniesť, a to ani keby sme im priznali práva. Z tohto pohľadu sa javí antropocentrické videnie sveta, dnes často (a sčasti oprávnene) kritizované, ako stále primerané, predovšetkým ak ho budeme interpretovať tak, že človek nesie zodpovednosť za ochranu všetkej prírody. V tomto smere sa potom právne postavenie jednotlivých častí prírody (predovšetkým živých tvorov) ako dôležitých, osobitných objektov práva, a nie ako subjektov práva, javí ako správny smer budúceho uvažovania, a to i v prípade zvierat.¹¹²

Ad 5)

Zaujímavý argument, v oblasti vzťahu človeka a zvierata, predkladá Thomas Kelch, keď v úvode svojej práce „*A Short History of (Mostly) Western Animal Law*“ uvádza, že podľa neho daný vzťah medzi ľuďmi a zvieratami neprešiel žiadnou výraznejšou zmenou za posledných 4.000 rokov.¹¹³ „*Ludia užívajú, zneužívajú a mučia zvieratá rovnakým spôsobom, ako to robili po celú svoju históriu.*“¹¹⁴ Uvedený argument znie na prvé vypočutie prehnane, ba až nepravdivo. Aj z nášho doposiaľ spísaného textu je zjavné, že od konca 20. storočia sa právnici, etici či filozofi stále intenzívnejšie venujú problematike ochrany zvierat, čo rezultuje i do oveľa väčšieho množstva prijatých právnych noriem chrániacich zvieratá. Súčasne je stále viac a viac prijímaná evolučná teória, zdôrazňujúca postavenie človeka ako súčasti živočíšstva na tejto planéte, čím dochádza k spochybňovaniu jeho nadradenosti v prírode (a s tým ustupujúci antropocentrický vzťah k prírode/planéte ako takej). Tak nie je to len mylná predstava jedného historika a vedca? Nemyslíme.

Je tomu tak z jedného základného dôvodu – Kelch totiž neanalyzuje vo svojej štúdii vývoj a vzťah jednotlivých právnych inštitútov, ktoré chránia zvieratá.¹¹⁵ Jeho záujem smeruje k popisu dnešného všeobecného (slabšieho) postavenia zvierat v práve, ktoré často toleruje aj ich zneužívanie či mučenie. Argumentuje, že používame zvieratá v hospodárstve k uspokojovaniu našich kulinárskych chutí, k našej zábave a pobaveniu (len už to nie je krvavé Koloseum, ale cirkusy, akvária či zoologické záhrady), k výskumným a technologickým účelom (ako pokusné objekty či v rámci oblečenia) a pod. Najhoršia je však iná skutočnosť. *Rozsah a intenzita*, ako sa (zne)užívanie zvierat vyvinulo počas obdobia od staroveku po dnešok. Nie je žiadnym tajomstvom, že ročne sú využívané miliardy zvierat v poľnohospodárstve celosvetovo.¹¹⁶ Zároveň milióny zvierat sú testovacím objektom mnohých experimentov,¹¹⁷ kde zrejme tortúra a krutosť ďaleko presahujú rímske Koloseum.¹¹⁸ S ohľadom na počet zabitých či zneužitých zvierat v súčasných časoch už Kelcheho argument neznie tak

nepresvedčivo a je možné pripustiť, že všeobecná situácia zvierat nie je najlichotivejšia, ba možno ešte aj horšia než to bolo v minulosti, a to aj napriek intenzívnym hlasom (odborným i laickým) znejúcich v dnešnej spoločnosti.¹¹⁹

Môže však dereifikácia zvierat v súkromnom práve výraznejším spôsobom zmeniť vyššie popísaný vzťah medzi človekom a zvieraťom? Aj s ohľadom na to, čo sme uviedli v predchádzajúcej kapitole, tak odpoveď je zrejmá – nie, nezmení to zásadným spôsobom daný vzťah. Čo je však potrebné uviesť, že ide o správny krok vpred, ktorý odmieta zviera považovať za „obyčajnú“ živú vec. Tak, ako sme sa pohli v iných oblastiach života a spolunažívania (napr. v zákaze otroctva či snahy o zrovnoprávnenie postavenie muža a ženy a mnohé ďalšie¹²⁰), aj v tejto je potrebné sa aspoň postupnými krokmi približovať k zmene daného vzťahu a zlepšeniu postavenia zvierat. Avšak táto zmena nenastane zo dňa na deň. No výrazne tomu napomôže, ak si uvedomíme, že daný vzťah je, žiaľ, stále statický (v súlade s Kelcheho argumentom) a postupne je ho potrebné zlepšovať, a to vrátane napríklad kroku dereifikácie zvierat a jeho začlenenia do právnej úpravy súkromného práva.

Záver

(a pár slov aj k rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike)

Po prečítaní predchádzajúcej kapitoly (azda) nie je prekvapujúce tvrdiť, že pri kročení k dereifikácii zvierat v jednotlivých právnych poriadkoch je krok správnym smerom, ktorý na jednej strane rešpektuje zásadný posun vo vnímaní spoločnosti ohľadom postavenia zvieraťa, no súčasne neprezentuje krajné riešenie v podobe priznania právnej subjektivity (resp. vybraných subjektívnych práv) zvieratám, na ktoré nie sú momentálne usporiadané antropocentricky zamerané právne poriadky európskych krajín.¹²¹ Vďaka svojej menej kontroverznej povahe si získal pomerne veľkú popularitu nielen v rámci odbornej verejnosti, ale aj tej laickej. Zároveň ako koncept rieši existujúci dlhoročný problém reifikácie zvierat v spoločenskom i právnom myslení, čo je však (ako sme vyššie poukázali) neadekvátna percepcia (minimálne vybraných druhov) zvierat. Výsledok tohto konceptu spočíva v tom, že sa zviera stane osobitným predmetom (súkromno)právnych vzťahov, samostatnou právnou kategóriou, oscilujúcou medzi vecou a subjektom práva.

Samozrejme, aj koncept dereifikácie zvierat má slabšie miesta a jeho kritici (miestami aj oprávnené) spochybňujú jeho efektívnosť, predovšetkým, ak sú s ním spojené očakávania, že jeho zavedením do právneho poriadku sa drasticky zmení (právna) situácia zvierat. V skutočnosti ide o jeden z prvých krokov, ktoré je potrebné uskutočniť v rámci súkromného práva na to, aby sa graduálne menila percepcia zvieraťa v súkromnoprávných vzťahoch. Sme toho názoru, že dereifikácia zvierat adekvátnejšie reflektuje súčasný postoj modernej spoločnosti, ako aj môže mať značný normatívny význam, predovšetkým ako interpretačné východisko v rozhodovacej činnosti orgánov aplikácie práva, predovšetkým súdnych autorít. Zároveň z nášho pohľadu nie je vhodné zotrvať pri už (hádam) prežitej civilistickej tradícii reifikácie zvierat, ktorú tu máme ešte z čias rímskeho práva. Súčasnne aj keď nesúhlasíme s myšlienkou, že dereifikačné ustanovenia majú len symbolickú a ideologickú rovinu, no ak pripustíme danú myšlienku, z dlhodobej perspektívy (aj) daná symbolickosť v práve a právnom myslení zaváži. Vyjadruje totižto model správania sa k zvieratám, ktorý by mal byť zobrazený v úvahu nielen orgánmi aplikácie práva, ale aj ordinárnymi členmi spoločnosti; a axiologická hodnota daných ustanovení je evidentná: je neakceptovateľné sa chovať k žijúcim tvorom, schopným cítiť bolesť a strach, rovnakým spôsobom ako ku entitám, ktoré tieto vlastnosti nemajú. Síce podľa niektorých

teoretikov pôjde čisto o symbolický úkon normotvorcu, no ako sme si predostreli vyššie, cieľom (pozitívnej) symbolickej legislatívy nie je vynútenie správania sa od jej adresátov v krátkodobom horizonte, ale načatie spoločenskej diskusie o vybranom probléme, pričom dôsledky môžu prísť až v dlhodobej perspektíve.

Súhrnom teda môžeme skonštatovať, že napriek vybraným slabším miestam daného konceptu stále máme za to, že prevažujú pozitíva, vďaka ktorým je vhodné pristúpiť k danému modernému trendu, resp. v prípade Slovenskej republiky v rámci rekodifikačných snáh súkromného práva je vhodné zotrvať pri ňom.

Z tohto dôvodu je potešujúce, že aj momentálne pracovné skupiny, ktoré boli zostavené na uskutočnenie rekodifikácie súkromného práva v Slovenskej republike, naďalej chcú zotrvať pri tomto trende, ktorý bol do právneho poriadku Slovenska zakomponovaný len v roku 2018. V krátkosti pár slov k samotnej rekodifikácii súkromného práva. Priebeh prác na nej prechádzal v Slovenskej republike rôznymi problematickými, až trnistými, úskaliami, pričom dodnes daný proces neustal.¹²² Dôvody rekodifikácie súkromného práva v podmienkach Slovenskej republiky sú dlhodobo známe¹²³ a pomerne rozsiahlo popísané v odbornej literatúre. To, že je nutné uskutočniť rekodifikáciu slovenského súkromného práva, je evidentný a neprekvapujúci záver.

Od roku 2020 prebiehajú rekodifikačné práce na Ministerstve spravodlivosti SR v dvoch pracovných skupinách: na jednej strane máme skupinu pre rekodifikáciu občianskeho práva, na strane druhej máme skupinu pre rekodifikáciu práva obchodných spoločností a družstiev. Výsledkom prác by mal byť predovšetkým nový občiansky zákonník, založený na monistickom prístupe ako integrovaný kódex všeobecného súkromného práva, ako aj Zákon o obchodných spoločnostiach a družstvách, ktorý bude vychádzať z Legislatívneho zámeru rekodifikácie práva obchodných spoločností, ktorý schválila Vláda SR v r. 2021.¹²⁴

Momentálne skupina pre rekodifikáciu občianskeho práva predložila odbornej i širšej verejnosti na diskusiu pracovnú verziu paragrafového znenia všeobecnej časti plánovaného občianskeho zákonníka, pričom sa dá predpokladať, že v najbližšom období budú predkladané aj ďalšie časti budúceho občianskeho zákonníka. Naše úvahy, s ohľadom na obsah tohto textu, sa v krátkosti zamerajú na právny status zvierata, ktorý je navrhovaný v plánovanom znení občianskeho zákonníka.

Zviera je v zmysle navrhovanej právnej úpravy chápané ako iný právny predmet, pričom v zmysle navrhovaného § 31 navrhovaného OZ je zviera charakterizované nasledovne: „Živé zviera môže byť právnym predmetom, ak to neodporuje jeho povahe ako živého tvora, ktorý je schopný vnímať vlastnými zmyslami a ktorý má osobitný význam a hodnotu; v takom prípade sa naň primerane použijú ustanovenia o hnutelných veciach.“¹²⁵ Je potešujúce, že sa v pracovnej skupine pridržiavajú konceptu dereifikácie zvierat, aj keď uvedené nie je explicitne uvedené v samotnom ustanovení. Absentuje totižto deklarácia typu: „Živé zviera nie je vecou“, aj keď napr. pri ľudskom tele a jeho častiach uvedená téza je zdôraznená, keď v zmysle navrhovaného § 27 ods. 1 OZ je uvedené, že „Ľudské telo ani jeho časti, hoc aj od neho oddelené, **nie sú vecou**. Na prirodzene obnovované časti, ktoré možno bez znecitlivenia bezbolestne oddeliť, sa však po ich oddelení hľadí ako na hnutelné veci.“¹²⁶ Z tohto dôvodu sme toho názoru, že v samotnom predkladanom ustanovení § 31 OZ je potrebné ešte dodať spomenutú explicitnú deklaráciu, že zviera nie je vec,¹²⁷ a teda samotné znenie predmetného dereifikačného ustanovenia by z nášho pohľadu mohlo znieť:

§ 31

Odsek 1: „Živé zviera nie je vecou.“

Odsek 2: „Živé zviera môže byť právnym predmetom, ak to neodporuje jeho povahe ako živého tvora, ktorý je schopný vnímať vlastnými zmyslami a ktorý má osobitný význam a hodnotu; v takom prípade sa naň primerane použijú ustanovenia o hnutelných veciach.“

Sme toho názoru, že je podstatné explicitne uviesť v normatívnom texte, že zviera nie je vec. Tým sa zintenzívňuje jeho interpretačná „sila“ a zreteľne sa vyjadruje hodnota chrániaca dereifikačným ustanovením (tzn. odmietnutie chápať zviera ako živého tvora na tej istej úrovni ako neživú vec) a následne sa môže stať integrálnou súčasťou interpretačného procesu orgánov aplikácie práva.¹²⁸ Predmetné ustanovenie v sebe lepšie vyjadruje povinnosť pre praktizujúcich právnikov a inštitúcie zohľadňovať pri interpretácii práva moment dereifikácie zakaždým, keď prídu do kontaktu s prípadom súvisiacim so zvieratami v rámci súkromnoprávných vzťahov. Súčasne sa daným krokom posilňuje signál zasielaný do spoločnosti, čo je chápané ako legitímne a správne zo strany zákonodarcu, teda že už nie je vhodné naďalej chápať zviera ako vec, ako to ešte bolo pomerne nedávno v našich podmienkach a nové znenie občianskeho zákonníka odmieta reifikáciu zvierat ako prežitú civilistickú tradíciu. Zároveň sa týmto úkonom podporí i symbolická a ideologická funkcia predmetného ustanovenia.

Dodajme, že dereifikácia zvierat v súkromnom práve je len jeden z krokov, ako zabezpečiť lepšie životné podmienky zvierat a ich blaho. Síce tento trend prináša ideu, že štvornohé, okrídlené alebo inak odlišné zvieratá už nie sú vecami, s ktorými je možno zaobchádzať na základe našej svojvôle a je nutné prihliadať na ich záujmy, no nejde len o jediný nástroj protekcie zvierat. Aj verejnoprávna úprava (predovšetkým normy ústavného, správneho a trestného práva na úseku ochrany zvierat) je kľúčová pri zabezpečení vhodného blahobytu živočíchov. V tomto smere by bolo z nášho pohľadu vhodné, ak by blahobyť a ochrana zvierat boli podporené predovšetkým:

- ústavným ukotvením ochrany a dobrých životných podmienok zvierat ako ústavného princípu a cieľa, ktorý by bol „základným kameňom“ pri tvorbe nových právnych predpisov, ako aj pri výklade a aplikácii platného práva;¹²⁹
- prijatím komplexného zákona o ochrane zvierat pred týraním, ktorý by bližšie upravoval protekciu zvierat a spôsoby, ako je s nimi možné nakladať, pričom by prijaté právne normy rešpektovali ich povahu ako živých tvorov schopných pociťovať bolesť a utrpenie a tým priznali potrebu osobitnej pozornosti, starostlivosti a protekcie zo strany človeka;
- zabezpečením funkčných a efektívnych vynucovacích mechanizmov priznanej ochrany (predovšetkým v oblasti zamedzenia týrania zvierat), aby existujúca právna úprava nebola len na papieri (*law in books*), ale išlo o aplikovateľnú reguláciu (*law in action*) zo strany orgánov aplikácie práva.¹³⁰

Práve kombinácia správne nastavenej a efektívne fungujúcej súkromnoprávnej i verejnoprávnej úpravy v oblasti ochrany živočíšstva môže na konci dňa zabezpečiť cieľ, a tou je účinná protekcia zvierat ako dôležitá etická i právna hodnota. Síce sa predmetná hodnota v mnohom pretavila do práva a právneho myslenia viacerých juristov, avšak stále máme pred sebou značnú cestu, ako zlepšiť jej implementáciu a vymožitelnosť v práve. Máme za to, že (re)implementácia dereifikácie zvierat v súkromnom práve Slovenskej republiky uvedenému len napomáha a je vhodné, aby k nej náš zákonodarcu (opätovne) pristúpil. Netreba totižto zabúdať na myšlienku, ktorú vyriekol Albert Schweitzer, teológ, misionár a nositeľ Nobelovej ceny za mier, a to že ochrana zvierat je výchova k ľudskosti.¹³¹

Seznam poznámek pod čarou

1 Domnievame sa, že „bibliou“ hnutia za práva zvierat sa stala dnes už známa kniha od Petra Singera *Animal Liberation* z roku 1975, pričom svoje argumenty opiera o utilitarizmus a v zásade jednoduché kritérium, ktorým je schopnosť cítiť bolesť (a potešenie). Porovnaj so SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001, s. 23-24. Medzi ďalšie dôležité diela spadajúce do hnutia za práva zvierat môžeme uviesť: REGAN, Tom. *The Case for Animal Rights*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1983, 425 s.; FRANCIONE, L. Gary. *Animals, Property, and the Law*. Philadelphia: Temple University Press, 2007, 350 s.; WISE, M. Steven. *Rattling the Cage: Toward Legal Rights for Animals*. New York: Perseus Publishing, 2000, 362 s.; FRANKLIN, H. Julian. *Animal Rights and Moral Philosophy*. New York: Columbia University Press, 2005, 151 s.; či FAVRE, S. David. *Animal law: welfare, interests, and rights*. New York: Aspen Publishers, 2008, 495 s.

2 Tradične prostredníctvom noriem ústavného, správneho, zdravotného a trestného práva. V podmienkach SR je to predovšetkým zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti, ako aj vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 283/2020 Z. z. o podrobnostiach o ochrane spoločenských zvierat, požiadavkách na odchyt túlavých zvierat a požiadavkách na karanténne stanice a útulky pre zvieratá; prípadne v trestnoprávnej rovine ide predovšetkým o §§ 305a – 305d Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z.z., ďalej aj ako „TZ“).

3 Porovnaj s REBRO, Karol. BLAHO, Peter. *Rímske právo*. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 217.

4 Aj otrok (*servus*) mal v rímskom práve postavenie veci, preto v právnych vzťahoch (obdobne ako zviera) vystupoval spravidla ako objekt. Uvedené vhodne vystihuje známa zásada *Servus nullum caput habet*. Pre komplexnú analýzu postavenia otroka v rímskom práve (i spoločnosti) pozri v GREGOR, Martin. *Základy rímskeho práva: historický úvod, pramene a subjekty*. Praha: Leges, 2022, s. 190 – 235.

5 Ak sa aj správa človek láskavo k zvieratú, ide o konanie zo súcitu a benevolencie človeka. Viac v ČEJKA, Jan. *Práva zvířat a povinnost člověka*. In ČEJKA, Jan (ed.). *Zvířata jsou naši bližní*. Praha: Práh, 2010, s. 121, prípadne aj v FRANCIONE, L. Gary. *Animals, Property, and the Law*. Philadelphia: Temple University Press, 2007, s. 37 – 38.

[6 K tomu viac pozri FRANCIONE, L. Gary. *Animals as Persons. Essays on the Abolition of Animal Exploitation*. New York: Columbia University Press, 2008, s. 5 – 6.

7 Úplne znenie je nasledovné: „Možná přijde den, kdy zbytek všech živých tvorů získá tato práva, která by jim neměla být nikdy odepírána rukou tyranie. Francouzi již přišli na to, že černá barva kůže není důvodem, aby lidská bytost byla ponechána napospas vrtolům mučitele. Možná, že jednou přijde i den, kdy uznáme, že počet nohou, ochlupenost kůže nebo zakončení os sacrum nedostačují jako důvody k tomu, abychom nechali citlivou bytost propadnout stejnému osudu. Co jiného by mohlo vytyčit tuto nepřekonatelnou čáru? Je to snad schopnost rozumně myslet, nebo schopnost mluvit? Dospělý kůň nebo pes je ale nesrovnatelně rozumnější a jako zvíře společensky schopnější, než je třeba nemluvně den, týden nebo měsíc staré. Předpokládejme, že by tomu bylo naopak, jaký by

to mělo smysl? Otázkou není, zda dokáží myslet, ani zda dokáží mluvit, ale zda jsou schopni trpět.“

BENTHAM, Jeremy. *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation* (1781). Kitchener: Batoche Books, 2000, Ch. 17., n.122, cit. podľa SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001, s. 23.

8 Pozri SINGER, Peter. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh, 2001, příkladem s. 23 – 24. Pre viac k vývoju ponímania právneho statusu zvierat pozri v DOLEŽAL, Adam. Vývoj pojetí zvířete v právním diskursu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 309 – 416.

9 Porovnaj s NAZAR, Mirosław. Normatywna dereifikacja zwierząt – aspekty cywilnoprawne. In MOZGAWA, Marek (ed.). *Prawna ochrona zwierząt*. Lublin: Oficyna Wydawnicza VERBA, 2002, p. 138; případne aj LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 416.

10 Pozri PIETRZYKOWSKI, Tomasz. Law, Personhood, and the Discontents of Juridical Humanism. SSRN, 28. 09. 2014, s. 4 – 5. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://ssrn.com/abstract=2502528>, ako aj PALIWODA, Przemysław, BĄK, Bartłomiej. Legal Dereification of Animals – The Polish Experience. *ASEJ*, 2015, Vol. 6, No. 2, s. 112.

11 Ide predovšetkým o ustanovenie § 285a ABGB, v rámci ktorého bolo deklarované, že zvieratá nie sú veci a sú chránené osobitnými právnymi predpismi, pričom ustanovenia o veciach sa na zvieratá použijú len vtedy, ak neexistujú iné predpisy. Originálne znenie je nasledovné: „*Tiere sind keine Sachen; sie werden durch besondere Gesetze geschützt. Die für Sachen geltenden Vorschriften sind auf Tiere nur insoweit anzuwenden, als keine abweichenden Regelungen bestehen.*“

12 Ide najmä o ustanovenie § 90a BGB, ktorý znie podobne ako už spomínaný paragraf § 285a ABGB, konkrétne je nasledovné: „*Tiere sind keine Sachen. Sie werden durch besondere Gesetze geschützt. Auf sie sind die für Sachen geltenden Vorschriften entsprechend anzuwenden, soweit nicht etwas anderes bestimmt ist.*“

13 Poľsko má svoje esenciálne dereifikačné ustanovenie v úvode samostatného zákona, a to zákona č. 111 z roku 1997 o ochrane zvierat (ďalej aj ako „poľský zákon o ochrane zvierat“), pričom dané znenie je nasledovné: „*Art. 1.1 Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. Art. 1.2. W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy.*“ Oproti predchádzajúcim dereifikačným ustanoveniam sú v tom poľskom zdôraznené aj dve osobitné myšlienky: 1. zviera je schopné cítiť bolesť; 2. ľudia sú povinní rešpektovať zviera, chrániť ho a starať sa oň. Pre anglickú verziu daného zákona pozri tu: Polish Animal Protection Act, OJ No 111, Item 724 (1997); No 106, Item 668 (1998). Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.animallaw.info/statute/poland-cruelty-polish-animal-protection-act>

14 Porovnaj predovšetkým s ustanovením čl. 641a ZGB, ktoré v obdobnom duchu poukazuje na to, že zvieratá nie sú vecami a v prípade, ak neexistuje špeciálna úprava ohľadom zvierat, tak sa na ne budú vzťahovať ustanovenia upravujúce veci. Pôvodne znenie je nasledovné: „*1. Tiere sind*

keine Sachen. 2. Soweit für Tiere keine besonderen Regelungen bestehen, gelten für sie die auf Sachen anwendbaren Vorschriften.“

15 Ide najmä o ustanovenie § 494 NOZ, ktoré znie: „Živé zvíře má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Živé zvíře není věcí a ustanovení o věcech se na živé zvíře použijí obdobně jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.“ Pre bližší rozbor danej právnej úpravy viď viac v KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1746 a nasl. (§494 NOZ); prípadne i v HUBKOVÁ, Pavlína. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 547 – 548 (§494 NOZ).

16 Dereifikačné ustanovenia znejú nasledovne: § 118 ods. 1 OZ: „Predmetom občianskoprávných vzťahov sú veci, **živé zvieratá**, a pokiaľ to ich povaha pripúšťa, práva alebo iné majetkové hodnoty.“ § 119 ods. 3 OZ: „Živé zviera má osobitný význam a hodnotu ako živý tvor, ktorý je schopný vnímať vlastnými zmyslami a v občianskoprávných vzťahoch má osobitné postavenie. Na živé zviera sa vzťahujú ustanovenia o hnuiteľných veciach; to neplatí ak to odporuje povahe živého zvierata ako živého tvora.“

17 Dôvodová správa k zákonu č. 184/2018 Z. z.. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=449255>

18 ELIÁŠ, Karel. Věc jako pojem soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 120 – 121.

19 KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1747 (§494 NOZ). K vývoju filozofickej argumentácie vo veci morálneho statusu zvierat pozri viac v DOLEŽAL, Adam. Vývoj filozofické argumentace ve věci morálního statusu zvířat. MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 39 – 97, prípadne aj TURČAN, Martin. *Ludské práva v kontexte kresťanskej teológie dnes*. Praha: Advent-Orion, 2021, s. 79 – 92.

20 Porovnaj aj s FEKETE, Imrich. *Občiansky zákonník. 1. zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2017, s. 974 (§ 118 OZ).

21 Tamže.

22 Obdobne v ČEJKA, Jan. Práva zvířat a povinnost člověka. In ČEJKA, Jan (ed.). *Zvířata jsou naši bližní*. Praha: Práh, 2010, s. 119.

23 BIRCH, Charles. Úcta ke zvířatům. In ČEJKA, Jan (ed.). *Zvířata jsou naši bližní*. Praha: Práh, 2010, s. 98.

24 Jedinečné postavenie človeka z kresťanského pohľadu vhodne popísal Martin Turčan, keď uviedol: „Hodnota a dôstojnosť človeka je teda daná spôsobom, ktorým sa Boh vzťahuje k človeku a človek k Bohu. Tento spôsob je jedinečný, determinovaný osobitnými schopnosťami človeka (a to aktuálnymi či aspoň potenciálnymi schopnosťami; pričom potenciálnosť tu treba hodnotiť z hľadiska večnosti, nie z hľadiska časnosti) a jednak tiež skutočnosťou, že každý človek je na základe idey

univerzálného vykúpenia kandidátom (potenciálnym občanom) nebeského kráľovstva. O zvieratách to povedať nevieme. Myšlienka spásy zvierat je v kresťanskej teológii už dlhý čas diskutovaná a existujú na ňu rozdielne pohľady. (...) z Písma s istotou nevieme určiť, či Kristus zomrel aj za zvieratá, no s istotou z neho vieme, že Kristus zomrel za ľudí (a ako som ukázal v rámci state venovanej univerzalizmu spásy, zomrel za všetkých ľudí), máme minimálne pragmatický dôvod pre rozlíšenie hodnoty oboch bytostí. (...) Žiada sa teda uzavrieť, že prizmou kresťanskej teológie (v normatívnom zmysle) treba ľudské práva pokladať za inštitút vzťahujúci sa len na ľudí a jeho rozširovanie na zvieratá treba hodnotiť v zásade odmietavo.“ TURČAN, Martin. Ľudské práva v kontexte kresťanskej teológie dnes. Praha: Advent-Orion, 2021, s. 91.

25 ČEJKA, Jan. Práva zvířat a povinnost člověka. In ČEJKA, Jan (ed.). *Zvířata jsou naši bližní*. Praha: Práh, 2010, s. 120 – 121.

26 Esenciálna je tu kniha Genezis, porovnaj s Gn 1,28 (*Boh ich požehnal a povedal im: „Plodte a množte sa a naplňte zem! Podmaňte si ju a panujte nad rybami mora, nad vtáctvom neba a nad všetkou zverou, čo sa hýbe na zemi!“*) a 9,2-3 (*Nech majú pred vami strach a hrôzu všetky zvieratá zeme, všetko vtáctvo neba a všetko, čo sa hýbe na zemi; dostávajú do rúk všetky ryby mora. Všetko, čo sa hýbe a žije, nech je vám za pokrm, všetko vám dávam tak, ako zelené byliny.*). Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.mojabiblia.sk/svatepismo/1/kniha-genezis-1/>

27 Pre úplnosť informácií treba dodať, že aj v kresťanskej vierouke máme príklady iného postoja k zvieratám, keď napr. v roku 1824 založil Arthur Broome Spoločnosť proti krutosti voči zvieratám (vôbec prvá svojho typu na svete) a poukazoval na to, že daná spoločnosť si zakladá na kresťanských základoch a hlásala potrebu rozšírenia kresťanského súcitu aj na zvieratá. Pre viac pozri aj JOHNSON, Philip. Reverend Arthur Broome Founder of RSPCA (Part One). *Animals Matter to God*, 16. 06. 2012. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://web.archive.org/web/20130726060835/http://animalsmattertogod.com:80/2012/06/16/reverend-arthur-broome-founder-of-rspca-part-one/>

28 Porovnaj aj s GLADSTONE, Rick. Dogs in Heaven? Pope Francis Leaves Pearly Gates Open. *The New York Times*. 11. 12. 2014. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.nytimes.com/2014/12/12/world/europe/dogs-in-heaven-pope-leaves-pearly-gate-open-.html>

29 Descartes prirovnáva zvieratá k hodinám: „(...) a že v nich je činná príroda podľa rozdelenia ich orgánov: práve tak hodiny zložené len z koliesok a pier (vhodnejší preklad by azda bol „pružín“, poznámka autora) môžu rátať hodiny a merať čas presnejšie ako my s celou svojou múdrosťou.“ Uvedené im však neumožňuje participovať na mentálnych stavoch. DESCARTES, René. *Rozprava o metóde: Pravidlá na vedenie rozumu*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1954, s. 58.

30 Pozri COTTINGHAM, John. *Cartesian Reflections: Essays on Descartes's Philosophy*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 164.

31 Pozri DESCARTES, René. *Rozprava o metóde: Pravidlá na vedenie rozumu*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1954, s. 51 a nasl.

32 Porovnaj s ČERNÝ, Dávid. Morální status zvířat. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 134.

33 DESCARTES, René. *Rozprava o metode: Pravidlá na vedenie rozumu*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1954, s. 57.

34 Pozri ČERNÝ, Dávid. Morální status zvířat. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 134 – 135.

35 COTTINGHAM, John. *Cartesian Reflections: Essays on Descartes's Philosophy*. New York: Oxford University Press, 2008, s. 164. Pre úplnosť informácie je nutné dodať, že Cottingham pracuje ešte s dvoma ďalšími tézami, ktoré sú pripisované Descartesovi vo vzťahu k zvieratám, a to 6. zvieratám chýba vedomie a 7. zvieratá sú úplne bez citu, avšak tieto dve tézy Cottingham (z nášho pohľadu) celkom zdarne spochybňuje. Pre bližší rozbor pozri aj HARRISON, Peter. Descartes On Animals. *The Philosophical Quarterly*, 1992, Vol. 42, Iss. 167, s. 219 – 227; prípadne aj HRÍBEK, Tomáš. Pojem animální mysli. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 279 – 280.

36 Pozri STUNA, Stanislav, ŠVESTKA, Jiří. K pojmu věc v právním smyslu v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 366 – 373.

37 Tamže, s. 373. Podobné úvahy možno nájsť aj v týchto publikáciách: RYDVAL, Tomáš. Co je (živé) zvíře? *Právník*, 2009, roč. 148, č. 3, s. 331 – 338; HULEŠ, Jan. Bude nový občanský zákoník opravdu „sexy“?. *Právní rozhledy*, 2008, roč. 16, č. 17, s. 640; či REMUNDA, Ivo. Živé zvíře opravdu není věc?. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 15, s. 560 – 561.

38 Porovnaj s LUBEŇCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 423.

39 V podmienkach Slovenskej republiky porovnaj napríklad s ADAMČÍK, Anton. Od soboty platí zákon, že zviera nie je vec. Toto sú najväčšie novinky. *JOJ noviny*. 01. 09. 2018. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.noviny.sk/slovensko/366149-od-soboty-plati-zakon-ze-zviera-nie-je-vec-toto-su-najvacsie-novinky>; TASR. Parlament potešil ochranárov zvierat. Schválil zákon „zviera nie je vec“. *HN Online.sk*. 25. 05. 2018. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://hnonline.sk/slovensko/1751585-parlament-potesil-ochranarov-zvierat-schvalil-zakon-zviera-nie-je-vec>; Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. *Od 1. septembra zviera už nie je vec*. 31. 08. 2018. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.mpsr.sk/aktualne/od-1-septembra-zviera-uz-nie-je-vec/13332/>; PETRINCOVÁ, Patrícia. Zviera už nebude vec. Aké zmeny nás čakajú?. *Právne noviny*. 03. 03. 2018. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.pravnenoviny.sk/zviera-uz-nejedvec-ake-zmeny-nas-cakaju>

40 Porovnaj s MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právník*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1076 – 1077.

41 ŠKOP, Martin. Symbolická reprezentace zvířete v moderním právu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 494 a nasl.

42 Z tohto dôvodu viacerí autori následne spochybňujú praktickú užitočnosť pre súkromnoprávnu oblasť a poukazujú na to, že ide o ideologické a symbolické ustanovenie súkromnoprávných kódexov. Porovnaj s PAWLOWSKI, Hans-Martin. *Allgemeiner Teil des BGB*. Heidelberg: Müller, 1998, s. 127.

43 Pozri v LUBENČZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 423.

44 Ustanovenie § 1 ods. 1 daného zákona znie nasledovne: „Účelem zákona je chránit zvířata, jež jsou živými tvory schopnými pociťovat bolest a utrpení, před týráním, poškozováním jejich zdraví a jejich usmrcením bez důvodu, pokud byly způsobeny, byť i z nedbalosti, člověkem.“

45 Pre rozsiahlejší opis právnych predpisov upravujúcich ochranu zvierat v podmienkach ČR pozri bližšie RYDVAL, Tomáš. Co je (živé) zvíře? *Právnick*, 2009, roč. 148, č. 3, s. 334, poznámka pod čiarou č. 16.

46 Opätovne len poukazujeme najmä na zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti, ako aj vyhláška Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky č. 283/2020 Z. z. o podrobnostiach o ochrane spoločenských zvierat, požiadavkách na odchyt túlavých zvierat a požiadavkách na karanténne stanice a útulky pre zvieratá; prípadne v trestnoprávnej rovine ide predovšetkým o § 305a – 305d TZ.

47 Porovnaj so STUNA, Stanislav, ŠVESTKA, Jiří. K pojmu věc v právním smyslu v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 372 – 373.

48 ŠKOP, Martin. Symbolická reprezentace zvířete v moderním právu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 494.

49 MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právnick*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1101 – 1102.

50 ŠKOP, Martin. Symbolická reprezentace zvířete v moderním právu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 494.

51 K uvedenej exploitácii zmyslov zvierat pozri aj ELMER, K. Laura et al. Exploiting common senses: sensory ecology meets wildlife conservation and management. *Conservation Physiology*, 2021, Vol. 9, No. 1, s. 1 – 29. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://academic.oup.com/conphys/article/9/1/coab002/6199346>

52 Viď napríklad KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1749 (§494 NOZ).

53 Porovnaj so ŠKOP, Martin. Symbolická reprezentácie zvierate v moderním právu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvierat: „my a oni“ z pohľadu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 494.

54 Důvodová zpráva. Komentár k § 494, s. 120. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: [Komenhttp://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf)

55 Na uvedené poukazuje v poľskom prostredí aj Dorota Probučka a zdôrazňuje, že by sme mali tíšiť svoj prílišný optimizmus ohľadom dereifikácie zvierat v súkromnom práve. Porovnaj s PROBUČKA, Dorota. *Prawa zwierząt*. Kraków: UNIVERSITAS, 2015, s. 306.

56 Samozrejme, v prospech dereifikácie zvierat je možné uviesť mnohé ďalšie argumenty. Od lepšej ochrany životného prostredia (keďže sa zlepši vzťah k zvieratám a tým by sa mali znížiť i poľnohospodárske emisie), cez edukačnú funkciu práva (aj právo môžeme využiť na vzdelávanie členov v spoločnosti, predovšetkým ohľadom humánnejšieho zaobchádzania so zvieratami), až po argument typu, že sa daný trend vyskytuje aj v zahraničí a viaceré vyspelé krajiny k danému kroku pristupujú. Dôvodov, prečo by malo dôjsť k dereifikácii zvierat je viacero, my sa v tomto článku povenujeme len niektorým z nich, ktoré považujeme za najzásadnejšie/najzaujímavejšie.

57 Porovnaj s RAKOCZY, Bartosz. Protection of Animals and Protection from Animals as Seen by Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. 30, no. 3, s. 163; či LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 414.

58 TISCHLER, Joyce. The History of Animal Law, Part I (1972 – 1987). *Stanford Journal of Animal Law and Policy*, 2008, Vol. 1, No. 1, s. 3. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://law.stanford.edu/wp-content/uploads/2018/05/tischler-1.pdf>

59 Porovnaj s teóriami animálnej mysle, napríklad HRÍBEK, Tomáš. Pojem animální mysli. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvierat: „my a oni“ z pohľadu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 235 – 306; ale aj GRIFFIN, R. Donald. *Animal Minds: Beyond Cognition to Consciousness*. Chicago: University of Chicago Press, 2001, 376 s.; či LURZ, Robert (ed.). *Philosophy of Animal Minds*. New York: Cambridge University Press, 2009, 308 s.

60 ČEJKA, Jan. Práva zvierat a povinnosť človeka. In ČEJKA, Jan (ed.). *Zvřřata jsou naši bližní*. Praha: Práh, 2010, s. 140.

61 Pozri ČERNÝ, Dávid. Morální status zvierat. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvierat: „my a oni“ z pohľadu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 232 – 233.

62 Vhodne to popisujú Martin Dufala a Lenka Grešová, keď poukazujú na zmenu v zmýšľaní ľudstva ohľadom statusu zvierat a nášho postoja k nim. Ak by nedošlo k posunu v percepcii statusu zvierat v našej spoločnosti, tak by sme nepociťovali diskomfort pri čítaní diela *The Black Cat* od

Edgara Allana Poea z roku 1843: „Ak by sme vnímali zvieratá ako obyčajný objekt/vec, porovnateľnú s našimi smartfónmi, v prípade, ak by majiteľ, trochu opitý alkoholom, chytil svoju mačku a vyrezal by jej jedno oko, a to len kvôli tomu, že by ho pohltil hnev, nebolo by nič zle s týmto činom.“ Avšak evidentne je niečo nesprávne s takýmto konaním a nie je vhodné, aby si človek z kratochvíle vybíjal zlosť na ďalších živých tvoroch prostredníctvom násilia. Pre viac pozri DUFALA, Martin, GREŠOVÁ, Lenka. Do Animals Have Any Rights in Slovakia? *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 3, s. 52 – 53.

63 Porovnaj s MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právnický*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1100 – 1101.

64 Obdobne aj HARAJDÍČ, Jozef. Právny status zvierat. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 5, s. 686.

65 Napríklad STUNA, Stanislav, ŠVESTKA, Jiří. K pojmu věc v právním smyslu v návrhu nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 10, s. 372 – 373.

66 K iným metódam právnej interpretácie zameraných na hodnoty pozri viac v MRVA, Michal, TURČAN, Martin. *Interpretácia a argumentácia v práve*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 63 – 118.

67 PALIWODA, Przemysław, BĄK, Bartłomiej. Legal Dereification of Animals – The Polish Experience. *ASEJ*, 2015, Vol. 6, No. 2, s. 114.

68 Tamže.

69 Porovnaj napríklad s rozhodnutím Najvyššieho správneho súdu vo Varšave zo dňa 3. novembra 2011, spis. zn.: II OSK 1628/11; rozhodnutím Najvyššieho správneho súdu vo Varšave zo dňa 12. marca 2019, spis. zn.: II OSK 1066/17; rozhodnutím Najvyššieho súdu Poľskej republiky zo dňa 13. decembra 2016, spis. zn. II KK 281/16; či s rozhodnutím Krajinského správneho súdu v Gdanskú zo dňa 6. júna 2013, spis. zn. IV SA/Po 165/13; rozhodnutie Okresného súdu v Krakove zo dňa 7. septembra 2017, spis. zn.: II Ca 1111/17; rozhodnutie Okresného súdu v Krakove zo dňa 22. novembra 2016, spis. zn.: II Ca 1883/16 a iné.

70 Viď viac v rozhodnutí Najvyššieho správneho súdu vo Varšave zo dňa 3. novembra 2011, spis. zn.: II OSK 1628/11.

71 Porovnaj s ŁĘTOWSKA, Ewa. Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja. In SZPUNAR, Adam. *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1997, s. 83, cit. podľa LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 420.

72 Rozhodnutie Najvyššieho súdu Poľskej republiky zo dňa 20. júna 2012, spis. zn.: I KZP 4/12; rovnako pozri aj LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 418.

73 Rozhodnutie Najvyššieho súdu Poľskej republiky zo dňa 13. decembra 2016, spis. zn. II KK 281/16.

74 Uvedeným sa zaoberal aj Najvyšší správny súd v Poľsku, porovnaj s rozhodnutím Najvyššieho správneho súdu vo Varšave zo dňa 3. novembra 2011, spis. zn.: II OSK 1628/11.

75 LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 421.

76 Tamže, s. 421.

77 Důvodová zpráva. Komentár k § 494, s. 120. Dostupné na internete: [Komenhttp://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf](http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf)

78 Je pozoruhodné, ako sa v ostatnom období kladie čím ďalej, tým väčší dôraz na subjektívne záujmy zvierat aj v rozhodovacej činnosti súdov, predovšetkým v rodinnoprávných veciach. K uvedenému pozri predovšetkým BERNET KEMPERS, Eva. Animal Dignity and the Law: Potential, Problems and Possible Implications. *Liverpool Law Review*, 2020, vol. 41, s. 189 – 191, prípadne aj BOGDANOSKI, Tony. The Marriage of Family Law and Animal Rights. *Alternative Law Journal*, 2006, vol. 31, iss. 4, s. 216 – 220; či STROH, Heidi. Puppy Love: Providing for the Legal Protection of Animals When Their Owners Get Divorced. *Animal Law & Ethics*, 2007, Vol. 2, s. 231 – 253.

79 HARAJDÍČ, Jozef. Právny status zvierat. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 5, s. 684.

80 Žiaľ, nepodarilo sa nám zatiaľ nájsť žiadne súdne rozhodnutie v našom priestore, ktoré by sa uvedenej problematike venovalo, preto sú tieto úvahy zatiaľ len v teoretickoprávnej rovine.

81 Pre ďalšie argumenty v prospech dereifikácie zvierat v súkromnom práve pozri aj PALIWODA, Przemysław, BĄK, Bartłomiej. Legal Dereification of Animals – The Polish Experience. *ASEJ*, 2015, Vol. 6, No. 2, s. 119 a nasl.; LUBEŃCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 424 – 425; BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 103 – 121; ELIÁŠ, Karel. Objekt vlastnického práva a návrh občanského zákoníku (také o abstrakci v juristickém myšlení). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 11, s. 411 – 412; HARAJDÍČ, Jozef. Právny status zvierat. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 5, s. 681 – 686 a iní.

82 Ako uvádza Ewa Łętowska „*zmysel celej operácie (dereifikácie zvierat – pozn. autora) závisí od toho, či sú orgány vynucujúce právo dostatočne pripravené, ochotné a dostatočne vnímavé ako správne používať toto ustanovenie.*“ ŁĘTOWSKA, Ewa. Dwa cywilnoprawne aspekty praw zwierząt: dereifikacja i personifikacja. In SZPUNAR, Adam. *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Biruty Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 1997, s. 86, citované podľa BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 110.

83 Uvedené vychádza zo samotného významu adjektíva symbolický, pričom to sa používa na označenie činnosti, ktorá vyjadruje alebo zdanlivo vyjadruje istý typ zámeru/pocitu/postoja, ale má v skutočnosti malý praktický vplyv na danú situáciu. Porovnaj s Cambridge Dictionary. Word:

Symbolic. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/symbolic>

84 van KLINK, Bart. Symbolic Legislation: An Essentially Political Concept. In van KLINK, Bart, van BEERS, Britta, POORT, Lonneke (eds.). *Symbolic Legislation Theory and Developments in Biolaw*. Cham: Springer, 2016, s. 20 – 21.

85 TUSHNET, Mark, YACKLE, Larry. Symbolic Statutes and Real Laws: The Pathologies of the Antiterrorism and Effective Penalty Act and the Prison Litigation Reform Act. *Duke Law Journal*, 1997, vol. 47, No. 1, s. 2 – 3.

86 Opätovne porovnaj s podkapitolou č. 2.2 tohto článku.

87 BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 106. O sugestívnom charaktere právnych (vrátane tých symbolických) noriem už písali škandinávski právní realisti (na čele s K. Olivecronom) a v mnohom sú dané myšlienky aktuálne dodnes. Olivecrona, odmietajúci záväznosť právnych noriem v tradičnom ponímaní, zdôrazňoval predovšetkým príkazný a sugestívny prvok noriem. Jeho postoj by sa mohol zhrnúť nasledovne: právne normy pôsobia priamo na vôľu príjemcu a ak tento príkaz nadobudne účinok (danú informáciu adresát nadobudne), v mysli adresáta vznikne hodnotovo neutrálny zámer vykonať prikazované konanie, t.j. také konanie, ktoré adresát normy pôvodne ani nezamýšľal vykonať a predmetné konanie nie je motivované jeho vlastnými želaniami. Po určitom opakovaní príkazného konania (najmä ak tak činia aj ostatní ľudia v okolí adresáta normy) si dané konanie osvojuje a začína ho považovať za správne, ba dokonca začne požadovať aj od iných, aby dané konanie vykonávali. Pre viac pozri METEŇKANYČ, M. Olexij. Niekoľko úvah k škandinávskemu právnemu realizmu. In GÁBRIŠ, Tomáš a kol. *Nedogmatická právna veda: od marxizmu po behaviorálnu ekonómiu*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 73 – 74.

88 van KLINK, Bart. Symbolic Legislation: An Essentially Political Concept. In van KLINK, Bart, van BEERS, Britta, POORT, Lonneke (eds.). *Symbolic Legislation Theory and Developments in Biolaw*. Cham: Springer, 2016, s. 19 – 20.

89 BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 106.

90 A súčasne normotvorca umožňuje, aby sa daný obsah menil podľa toho, ako sa bude vyvíjať predmetný spoločenský diskurz.

91 van KLINK, Bart. Symbolic Legislation: An Essentially Political Concept. In van KLINK, Bart, van BEERS, Britta, POORT, Lonneke (eds.). *Symbolic Legislation Theory and Developments in Biolaw*. Cham: Springer, 2016, s. 25.

92 BAUM, L. Marsha. 'Room on the Ark?': The Symbolic Nature of U.S. Pet Evacuation Statutes for Nonhuman Animals. In FREEMAN, Carol, LEANE, Elizabeth, WATT, Yvette (eds.) *Considering Animals: Contemporary Studies in Human-Animal Relations*. Farnham: Ashgate. 2011, s. 113.

93 Možno poukázať na dva typy:

I. legislatíva môže byť využívaná poslancami zákonodarných zborov ako nástroj prezentovania ich sily a schopnosti kontrolovať vonkajší svet. Takýto typ legislatívy sa môže používať na upokojenie verejnej mienky v krízových situáciách, prípadne aj na zvýšenie svojich šancí na úspech v ďalších voľbách (získanie si hlasov za „realizáciu“ dôstojných cieľov v legislatíve, ktoré síce nie sú vymožiteľné, no znie to politicky „chrumkavo“, je pomerne vábivá cesta na získanie si politickej podpory). K tomu pozri viac vo van KLINK, Bart. Symbolic Legislation: An Essentially Political Concept. In van KLINK, Bart, van BEERS, Britta, POORT, Loncke (eds.). *Symbolic Legislation Theory and Developments in Biolaw*. Cham: Springer, 2016, s. 23; či DWYER, P. John. The Pathology of Symbolic Legislation. *Ecology Law Quarterly*, 1990, Vol. 17, No. 2, s. 233.

II. potvrdenie hodnotového systému, ktorý obhajuje vybraná (minoritná) spoločenská skupina, pričom v tomto prípade síce normotvorca vyjadril „oficiálne potvrdenie“ určitých hodnôt, avšak neposkytol žiadne skutočné zábezpeky pre ich realizáciu. No daným krokom si môže predmetná skupina „predpripraviť“ pôdu na to, aby následne svoj svetonázor postupne rozširovala do iných oblastí práva, v rámci ktorých už bude mať mocenský aparát slúžiaci na vymáhanie „akceptovaných“ hodnôt. V tomto smere nedôjde k naplneniu účelu pozitívnej symbolickej legislatívy, a to vzbudenie diskusie v spoločnosti, na základe ktorej sa následne rozhodne čo ďalej s danou problematikou. Je možné, že minorita nebude brať ohľad na prebiehajúci spoločenský diskurz a bude (i mocensky) presviedčať iných o „svojej pravde“. Pre viac k nesprávnej symbolickej legislatíve pozri aj v BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 104 – 108.

94 Symbolické právne normy sú spravidla aj imperfektné právne normy, teda normy bez sankcie.

95 Ak jeden právny inštitút si neplní svoj deklarovaný účel, môže uvedené viesť k podkopávaniu spoločenskej dôvery v právo a právny štát. Porovnaj s NIESIOŁOWSKI, Jarosław. *Leges imperfectae w prawie*. *Gdańskie Studia Prawnicze*, 2017, Tom. XXXVIII, s. 599. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: https://prawo.ug.edu.pl/sites/default/files/_nodes/strona-pia/33461/files/38niesiolowski.pdf

96 Netreba opomínať, že orgány aplikácie práva (najmä súdy a prokurátora) môžu: 1. mať negatívny postoj k danej úprave, keďže ide o zmenu poriadku, v ktorom doteraz pôsobili; 2. nemusia sa stotožňovať s hodnotovým obsahom symbolickej normy a keďže absentuje sankcia za ich nedodržanie, tak na ne nebudú prihliadať; 3. naopak, môže nastať aj situácia, že budú až príliš kreatívni pri interpretácii a snažiť sa im prisúdiť viac funkčnú podobu, než pôvodne zamýšľal normotvorca. Pre viac porovnaj s DWYER, P. John. The Pathology of Symbolic Legislation. *Ecology Law Quarterly*, 1990, Vol. 17, No. 2, s. 281 – 282, prípadne aj BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 105 – 106.

97 V tomto smere aj v našom prostredí existuje predovšetkým kritika tzv. spomienkových zákonov, ktoré boli prijaté v českom a slovenskom právnom poriadku, no vyvolali značné kontroverzie. Medzi takéto spomienkové zákony sa zaraďujú predpisy, ktoré sú v podstate vyjadrením spoločenského

uznania a vďaka niektorým historickým osobnostiam z národných dejín (známe sú tie skratky ako Lex Štefánik, Lex Beneš, Lex Hlinka, Lex Dubček a pod.). Daným zákonom sa vyčíta, že ide o istú formu interpretácie dejín a je otázne, či by tak mal činiť zákonodarný zbor prijatím predmetného typu „zákona za zásluhy“. Zároveň vznikajú problematické otázky súvisiace s ich aplikovateľnosťou: Je uvedené konkrétne hodnotenie historickej osoby právne záväzné? Ak niekto (predovšetkým historici) spochybnia zásluhy danej historickej postavy, pôjde o porušenie zákona? A aké by mali byť následné konzekvencie? Pre viac k spomienkovým zákonom pozri ŠMIHULA, Daniel. České a slovenské „zákony o zásluhách“ ako teoretickoprávny problém. *Právny obzor*, 2011, roč. 94, č. 3, s. 290 – 296.

98 Ako to činia viacerí kritici dereifikácie zvierat, porovnaj s druhou kapitolou tohto článku.

99 BIELSKA-BRODZIAK, Agnieszka, DRAPALSKA-GROCHOWICZ, Marlena, SUSKA, Marek. Symbolic Protection of Animals. *Society Register*, 2019, vol. 3, no. 3, s. 118.

100 Avšak v právnej teórii rozlišujeme momentálne dva základné prístupy k právnej subjektivite. Niektorí pri právnej subjektivite kladú dôraz na kategóriu subjektu práva (prípadne sa používa aj označenie osoba v právnom zmysle), iní zase zdôrazňujú spôsobilosť k právam a slobodám ako istú vlastnosť nositeľa/subjektu právneho vzťahu. Na prvé vypočutie uvedené znie identicky, avšak možno badať určité rozdielne nuansy. Odlišnosti možno v súčasnosti vidieť predovšetkým v usporiadaní daného vzťahu medzi subjektom práva a vlastnosťou tohto nositeľa. Východisková otázka znie, či právna subjektivita vychádza zo skutočnosti, že je niečo chápané ako osoba, alebo existencia subjektu práva vyplýva z toho, že danej entite bola priznaná právna subjektivita. K uvedenému pozri aj BERAN, Karel. Proč a kdy byla nahrazena „osoba“ právním subjektem? Úvahy ke genezi pojmu osoba v právním smyslu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, roč. 19, č. 2, s. 108 a nasl.; či MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právník*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1077 – 1080.

101 Pozri v KELSEN, Hans. *Čistá právní náuka*. Bratislava, KALLIGRAM, 2018, s. 85 – 88. Obdobné myšlienky môžeme vidieť aj u neskorších autorov, uveďme napríklad Richarda Tura, ktorý v podobnom duchu uvádza, že právna subjektivita je jednoducho „prázdny priestor, ktorý môže zaplniť čokoľvek, čo je spôsobilé mať práva alebo povinnosti.“ či spomeňme Stevena Wisa, ktorý tvrdí, že právnická osoba sa rovná „spôsobilosti vlastniť aspoň jedno zákonné právo (...)“ Porovnaj s TUR, Richard. The “Person” in Law. In PEACOCKE, Arthur, GILLET, Grant (eds). *Persons and Personality. A Contemporary Inquiry*. Oxford, New York: B. Blackwell, 1987, s. 122; resp. WISE, M. Steven. Legal Personhood and the Nonhuman Rights Project. *Animal Law Review*, 2010, roč. 17, č. 1, s. 1. Elvia Arcelia Quintana Adriano obdobne pod právnou subjektivitou rozumie „výtvar práva, ktorého úlohou je identifikovať subjekty s určitými právami a povinnosťami a zaručiť legitimitu činnosti realizovaných na základe týchto práv a povinností.“ Viď v QUINTANA ADRIANO, Elvia Arcelia. Natural Persons, Juridical Persons and Legal Personhood. *Mexican Law Review*, 2015, roč. VIII, č. 1, s. 118.

102 Porovnaj s ČERMÁK, Karel. Paradigma právního vztahu a pojmání právní subjektivity v české právní kultuře. *Právník*, 2001, roč. 140, č. 12, s. 1194 – 1195.

103 Častý argument zaznieva pri komparácii s priznaním právnej subjektivity právnickým osobám. Tie sú predsa umelo vykonštruované spoločenské útvary a nie sú osobami v prirodzenom zmysle. Ak sa im priznáva možnosť mať práva, prečo nie (vybraným) živým zvieratám? Pre viac porovnaj s HARAJDÍČ, Jozef. Právny status zvierat. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 5, s. 684 – 685.

104 Aj zákonodarca by mal prijímať také zákony, ktoré sú spôsobilé vyvolávať účinky. Síce zákonodarca môže nepochybne stanoviť, že určitý útvar bude osobou, avšak ak táto osoba nebude schopná byť nositeľkou práv a povinností (čo veľká časť živočíchov nebude môcť), ostane osobou len na papieri. A to nehovoriac o tom, že súčasné nastavenie celého právneho poriadku je dominantne koncipované z antropocentrických východísk, priznanie právnej subjektivity zvieratám by vyžadovalo rozsiahle zmeny naprieč celým právnym systémom (vrátane ústavy). Viac porovnaj s BERAN, Karel. *Právnické osoby veřejného práva: veřejnoprávní subjektivita, veřejnoprávní korporace, veřejný ústav, právní povaha univerzity, právní povaha církví*. Praha: Linde, 2006, s. 16, resp. DOLEŽAL, Adam. Vývoj pojetí zvířete v právním diskursu. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvířat: „my a oni“ z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 414 – 416.

105 Pozri v BERAN, Karel. *Pojem osoby v právu (osoba, morální osoba, právnická osoba)*. Praha: Leges, 2012, s. 159.

106 Ide predovšetkým o predpoklady: 1. identifikácie; 2. schopnosti konať právne relevantným spôsobom; a 3. schopnosti niesť zodpovednosť za svoje konanie. Všetky tri predpoklady v súčasnosti predstavujú ťažko prekonateľné, ba až neprekonateľné ťažkosti. Ako príklad si uveďme schopnosť zvierat konať právne relevantným spôsobom. Síce vieme, že niektoré zvieratá dokážu medzi sebou komunikovať (napr. v rámci smečky), ale predstaviť si prejav vôle zvierat v takej podobe, aby mohol mať účinky v práve a spĺňať všetky náležitosti kladené na taký právny úkon, je zjavne nerealistické. Porovnaj s MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právník*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1085.

107 Tu je v prvom rade nutné uviesť, že ľudské práva sú zo svojej podstaty antropocentrické. Samozrejme, postupne sa aj tento koncept vyvíja a dnešný okruh chránených hodnôt je ďaleko rozsiahlejší než ten na začiatku 20. storočia. Expanzia ľudských práv pokračuje rôznymi smermi (často je uvedené kritizované), no má spoločného menovateľa – sú zacielené na rozvíjanie ľudskej dôstojnosti a ľudskej slobody. Práve koncept práv zvierat láme doterajšiu výlučnú väzbu ľudských práv na človečenstvo. Porovnaj s CUPP, L. Richard. Moving Beyond Animal Rights: A Legal / Contractualist Critique. *San Diego Law Review*, 2009, roč. 46, č. 27, s. 38 a nasl. No je vhodné daný krok urobiť? Nepoužívame argumentáciu ľudských práv už nadmerne? Nedôjde jeho učením k delegitimizácii ľudských práv? Na uvedené upozorňujú už mnohí teoretici. Tým, že dnes koncept ľudských práv je používaný ako prostriedok na presadzovanie rôznych záujmov, je ohrozená nielen jeho hodnota a fungovanie, no i samotná legitimita. Už nie je na neho nahliadané s takou úctou a pátosom, naopak P. Maršálek hovorí o čiastočnej delegitimizácii ľudských práv a vyjadruje pochybnosti o ich budúcom kredite a fungovaní. Porovnaj s MARŠÁLEK, Pavel. *Příběh moderního práva*. Praha: Auditorium, 2018, s. 151 – 156. K problematike legitimacy ľudských práv v (post)

modernej dobe vrelo odporúčame pozrieť i HAPLA, Martin. *Lidská práva bez metafyziky: legitimita v (post)moderní době*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2016, 158 s.

108 BERAN, Karel. *Právníkové osoby veřejného práva: veřejnoprávní subjektivita, veřejnoprávní korporace, veřejný ústav, právní povaha univerzity, právní povaha církví*. Praha: Linde, 2006, s. 14.

109 Už dnes máme viacero konceptov, ktoré sa o uvedené v nejakej podobe snažia, pozri napr. WISE, M. Steven. Animal Thing to Animal Person – Thoughts on Time, Place, and Theories. *Animal Law*, 1999, vol. 5, s. 61. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.animallaw.info/article/animal-thing-animal-person-thoughts-time-place-and-theories>; FAVRE, David. Equitable Self-Ownership For Animals. *Duke Law Journal*. 2000, vol. 50, s. 473 – 502. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://scholarship.law.duke.edu/dlj/vol50/iss2/2/>; prípadne aj KURKI, A. J. Visa. *A Theory of Legal Personhood*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 127 – 152.

110 V tomto smere napríklad prevažná poľská odborná verejnosť dlhodobo odmieta personifikáciu zvierat, rozumie priznanie právnej subjektivity zvieratám. Aj v súčasnosti existujú mnohé štandardy ochrany zvierat, ktoré sú plne uplatniteľné na základe dnešného pojmového aparátu akceptovaného momentálne platným právom, v ktorých sa zvieratám nepriznávajú práva a iné subjekty práva podliehajú povinnostiam, ktoré chránia dobré životné podmienky zvierat. Netreba sa nechať zlanáriť populárnou argumentáciou priznania práv, ale zamerať sa na síce menej pompézne, no pre nás prístupnejšie spôsoby protekcie zvierat a zabezpečiť ich efektívne uplatňovanie. Bližšie pozri v LUBEŇCZUK, Grzegorz. The Concept of the Normative Dereification of an Animal in Polish Law. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2021, vol. XXX, no. 5, s. 423 – 424.

111 Obdobne v MÜLLEROVÁ, Hana. Mohou mít zvířata práva? Vývoj konceptu právní subjektivity a právní postavení zvířat. *Právník*, 2012, roč. 151, č. 10, s. 1090.

112 Tamže, s. 1102.

113 KELCH, Thomas. A Short History of (Mostly) Western Animal Law: Part I. *Animal Law Review*, 2012, roč. 19, č. 1, s. 25.

114 Tamže, s. 25.

115 Čo Klech vlastne ani nepopiera, porovnaj s tamže, s. 25 – 27.

116 K uvedenému pozri stránku FAOSTAT (The Food and Agriculture Organization of the United Nations), ktorú prevádzkuje OSN a v rámci nej je možné vidieť oficiálne dáta jednotlivých krajín aj v tomto smere, pričom je možné vidieť, aké veľké množstvo zvierat je využívaných v hospodárstvach vybraných krajín. Porovnaj s FAOSTAT. Data. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>

117 Jedna z recentných štúdií poukazuje na tú skutočnosť, že v roku 2015 bolo globálne využívaných približne 192,1 miliónov zvierat pre vedecké účely, porovnaj s TAYLOR, Katy, REGO ALVAREZ, Laura. An Estimate of the Number of Animals Used for Scientific Purposes Worldwide in 2015. *Alternatives to Laboratory Animals*, 2019, Vol. 47, No. 5 – 6, s. 196 – 213. Treba však uviesť, že v týchto typoch článkov ide o kvalifikované odhady, keďže exaktné čísla o zvieratách držaných

na vedecké (experimentálne) účely nie sú vo všetkých krajinách k dispozícii a neuvádzajú sa vo vybraných štatistikách príslušnej krajiny.

118 KELCH, Thomas. A Short History of (Mostly) Western Animal Law: Part I. In: *Animal Law Review*, 2012, roč. 19, č. 1, s. 25 – 26.

119 KELCH, Thomas. A Short History of (Mostly) Western Animal Law: Part II. In: *Animal Law Review*, 2013, roč. 19, č. 2, s. 389 – 390.

120 Úmyselne vyberáme príklady, na ktoré poukazuje aj samotný Thomas Kelch v úvode svojej štúdie, pričom sám poukazuje, že aj v týchto oblastiach máme ako spoločenstvo ešte značný priestor na zlepšenie. Ale už ich aspoň odmietame ako neakceptovateľné pre modernú a tolerantnú spoločnosť. Porovnaj s KELCH, Thomas. A Short History of (Mostly) Western Animal Law: Part I. In: *Animal Law Review*, 2012, roč. 19, č. 1, s. 24 – 25.

121 V tomto smere je nám oveľa bližšia predstava, s ktorou prichádza Hana Müllerová. Poukazuje na viaceré problematické aspekty priznania právnej subjektivity či práv zvieratám, ktoré by potenciálne mohli narušiť a koncepčne otriasť systematické a východiskové nastavenie jednotlivých právnych poriadkov. Otázka by nemala byť tak postavená, či priznať zvieratám právnu subjektivitu/ práva a ako by mali tieto práva realizované, ale mala by smerovať k viac prijateľnejšiemu kompromisu, konkrétne namiesto práv zvierat (na vzor ľudských práv, ale prenesené na nový typ subjektov) by sme mali konštruovať ľudské právo na ochranu zvierat (porovnateľné ako pri napríklad práve na priaznivé životné prostredie). Porovnaj s MÜLLEROVÁ, Hana. Práva zvierat, alebo ľudské právo na ochranu zvierat?. In MÜLLEROVÁ, Hana, ČERNÝ, David, DOLEŽAL, Adam. *Kapitoly o právech zvierat: „my a oni“ z pohľadu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, s. 499 – 511.

122 K priebehu prác na rekodifikácii súkromného práva v Slovenskej republike pozri aj Ministerstvo spravodlivosti SR. Rekodifikácia súkromného práva. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/rekodifikacia-sukromneho-prava/> K samotným rekodifikačným pokusom v podmienkach SR pozri v LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné (Všeobecná časť, rodinné právo, vecné práva, dedičské právo)*. Bratislava: IURIS LIBRI, 2018, s. 68 – 73; SVÁK, Ján, GREGOR, Martin. *Karol Plank. Dielo a doba*. Bratislava, Wolters Kluwer, 2021, s. 48 – 63; prípadne i DULAK, Anton. K prvej ucelenej verzii pracovného návrhu nového Občianskeho zákonníka. *najpravo.sk*, 28. 10. 2015. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.najpravo.sk/clanky/k-prvej-ucelenej-verzii-pracovneho-navrhu-noveho-obcianskeho-zakonnika.html#Cit%C3%A1cie%20a%20pozn%C3%A1mk>

123 Dôvody potreby rekodifikácie sa často opakujú v rôznych vedeckých publikáciách alebo na odborných fórach a konferenciách. Medzi tie najčastejšie môžeme zaradiť: 1. aktuálna a akútna potreba rekodifikácia občianskeho zákonníka z dôvodu jeho roztrieštenosti, vnútornej nekonzistencie a neprehľadnosti spôsobenej veľkým množstvom noviel vykonaných po roku 1989, vrátane aj tzv. veľkej novely Občianskeho zákonníka z roku 1991; 2. má sa odstrániť nekoncepcnosť pri prijímaní noviel implementujúcich legislatívu Európskej únie do Občianskeho zákonníka, ako aj reagovať a zosúladiť úpravu základných súkromnoprávných vzťahov s aktuálnym stavom

európskeho súkromného práva; 3. skutočnosť, že Občiansky zákonník z roku 1964 už vo výraznej miere nespĺňa požiadavky moderného kódexu 21. storočia. Pre viac pozri LAZAR, Ján. *Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva, Materiály z odbornej konferencie, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky*. Bratislava: EUROKODEX, 2008, s. 27 a nasl.

124 Ministerstvo spravodlivosti SR. Rekodifikácia súkromného práva. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: <https://www.justice.gov.sk/aktualne-temy/rekodifikacia-sukromneho-prava/>

125 Porovnaj so Všeobecná časť navrhovaného občianskeho zákonníka, pracovná verzia č. 2_20220714. Citované dňa 31. 08. 2022. Dostupné online na: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/08/1.-Vseobecna-cast_v2_20220714.pdf

126 Tamže.

127 A to aj po vzore rakúskej, nemeckej, poľskej a švajčiarskej právnej úpravy, v rámci ktorých príslušné derefikačné ustanovenie začína práve deklaráciou, že zvierá nie je vec.

128 Pre viac k uvedenej argumentácii pozri bližšie opätovne predchádzajúcu kapitolu (bod 2 a 3), kde sme analyzovali, prečo je vhodné explicitne uviesť, že zvierá nie je vec.

129 Momentálne naša ústava spomína zvieratá len v rámci práva na ochranu životného prostredia, a to v čl. 44 ods. 5 Ústavy SR (z. č. 460/1992 Sb.), kde je uvedené, že štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov. Zvieratá si podľa našej mienky zasluhujú oveľa väčšiu pozornosť zo strany nášho ústavodarcu.

130 V tomto smere len poukážeme na momentálne štatistiky kriminality, vedené Ministerstvom vnútra SR, v súvislosti so spáchaním „zvieracích“ trestných činov, predovšetkým týrania zvierat a zanedbania starostlivosti o ne (v minulosti šlo o § 378 a 378a TZ, od 01. 11. 2020, po novelizačnom zákone č. 288/2020 Z.z. ide o §§ 305a až 305d TZ). Za posledných päť rokov bolo zistených 325 trestných činov voči zvieratám (316 prípadov týrania zvierat a 9 prípadov zanedbania starostlivosti o zvierá), pričom miera ich objasnenia je skoro tretinová (objasnených prípadov bolo 103, teda 31,69 %). Je otázne, či sú orgány činné v trestnom konaní dostatočne efektívne pri zisťovaní „zvieracích“ trestných činov (325 prípadov za päť rokov sa nám javí ako pomerne malé číslo na päť miliónovú krajinu), ako aj či by mohli byť zvýšiť percentuálnu úspešnosť objasnenia daných deliktov. Máme za to, že sa tak dá urobiť.

131 Porovnaj s SCHWEITZER, Albert. *Kultúra a etika*. Bratislava: Slov. spis, 1986, s. 353 – 354; prípadne aj s OERMANN, O. Nils. *Albbert Schweitzer (1875-1965)*. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 132 a s. 152 – 157.